

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Ondřej Wind

Sporný rozvod

Diplomová práce

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Sporný rozvod vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

Ve Starém Městě dne

Ondřej Wind

Obsah

Seznam použitých zkratk.....	4
1 Úvod.....	5
2 Historický exkurz.....	8
2.1 Vývoj právní úpravy po roce 1918.....	8
2.2 Rozvod po novele z roku 1998.....	13
3 Účinná právní úprava.....	19
3.1 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.....	19
3.2 Rozvod manželství jako zvláštní řízení soudní.....	27
4 Manželství bez lásky je čekáním na jeho zánik.....	32
4.1 Manželství.....	33
4.2 Horší než předčasné manželství je už jen opožděný rozvod.....	37
4.2.1 Právní nárok na rozvod manželství v mezích §755 odst. 1.....	38
4.2.2 Nezbytnost prokazování kvalifikovaného rozvratu.....	41
4.2.3 Tzv. tvrdostní klauzule.....	44
4.2.3.1 Ochrana nezletilého dítěte podle §755 odst. 2 písm. a).....	45
4.2.3.2 Ochrana manžela podle § 755 odst. 2 písm. b).....	46
4.2.4 Krátce k mediaci.....	47
5 Závěr.....	51
Shrnutí.....	53
Summary.....	54
Seznam klíčových slov.....	55
List of Keywords.....	56
Seznam použité literatury.....	57

Seznam použitých zkratek

CEFL	- Commission on European Family Law
LZPS	- Listina základních práv a svobod
MN	- zákon č. 320/1919 Sb. z. a n. kterým se mění ustanovení manželského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství (Manželská novela)
OSŘ	- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
OZ	- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
VN	- zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o rodině, tzv. velká novela
ZMED	- zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů
ZOR	- zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
ZPR	- zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném
ZSSČ	- zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého
ZZŘ	- zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

„Očima dítěte, jež zpětně sleduje zájem svůj a svých rodičů.“

1 Úvod

Jako stařec opírající se při chůzi o svou hůl, tak i ten, kdo v chůzi je zdatný, potřebuje občas takovou oporu. To však nemá znamenat, že by bez hole nebylo možno se pohybovat, ale má se tím na mysli, že jistota v životě člověka má pro něj velký význam. I člověk, který je bez takové hole chůze neschopný, může se bez ní pohybovat, ať už na kolečkovém křesle nebo plazením se po zemi. Tak jako je první z těchto náhradních možností ve společnosti přípustná, avšak nelze ji obecně upřednostňovat před chůzí, tak je druhá z těchto náhradních možností jevem negativním a je ji nutno v dnešní společnosti považovat za nepřipustnou. V těchto souvislostech má být potom život na kolečkovém křesle přirovnáván k životu člověka, který nemá rodinu nebo s ní není v kontaktu, plazící se člověk potom k člověku, který nejen nemá rodinu nebo s ní není v kontaktu, ale i zájem celé ostatní společnosti zde není.

Nelze říci, že by nebyl jiný institut rodinného práva, který bych považoval za zajímavý a o kterém bych rád psal. Nicméně je to právě rozvod se zjišťováním příčin rozvratu, který mě nejvíce přitahuje svou negativní povahou a mou niterní potřebou se k tomuto institutu vyjádřit a zaujmout stanovisko. Kdybych se snad domníval, že současná právní úprava je zcela v souladu s mými názory, postoji, se spravedlností, jen stěží bych si toto téma zvolil, neboť cílem mé práce by potom nemohlo být nic více, než pouhé popisování stávající právní úpravy, její opěvování a schvalování. Zřejmě by bylo nutno vědeckou práci zabývající se jakýmkoliv tématem, jejíž obsah by byl zcela bez pochybností ve vztahu k posuzované věci, označit za bezpředmětnou. Možná by nebylo od věci zde vzpomenout latinskou poučku *quieta non movere*. Jestliže však vyvstanou pochybnosti o správnosti právní úpravy, ať už se jedná o právní institut v jakékoliv právní oblasti, potom se domnívám, že je zcela nezbytné, aby tyto pochybnosti byly buď potvrzeny, nebo rozptýleny v prach. Přitom výsledek sám není až tak důležitý, ale důležité je ověření vyvstalé pochybnosti, neboť jen neustálým ověřováním a zkoumáním, můžeme napomáhat právu, aby našlo tu jedinou správnou cestu, kterou není žádná jiná než cesta spravedlnosti.

Tématem této práce je tedy institut rozvodu se zjišťováním příčin rozvratu. Po tomto krátkém úvodu bude přiblížen vývoj právní úpravy rozvodu od roku 1918 a právní úprava účinná po přijetí tzv. velké novely zákona o rodině. Třetí kapitola se

následně bude věnovat právní úpravě účinné od 1. ledna 2014, a to jak z hlediska hmotně právního tak procesního. Předmětem zkoumání tak bude nejen právní úprava zakotvená v zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ale podíváme se rovněž na právní úpravu procesní, která je zakotvena v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Při hodnocení účinné právní úpravy, které bude soustředěno především do kapitoly čtvrté, se budeme soustředit zejména na právní nárok na rozvod manželství a na posouzení otázky, zda je v dnešní době skutečně nezbytné vyžadovat v řízení o rozvod manželství prokázání kvalifikovaného rozvratu a zda toto není již v rozporu s dosaženým stupněm vývoje společnosti, s dosaženým stavem poznání. Čtvrtou kapitolu uzavřeme mediací, jako alternativním řešením sporů.

Cílem práce by mělo být nejen zhodnotit stávající právní úpravu, ale především se pokusit prokázat, že účinná právní úprava rozvodu se zjišťováním příčin rozvratu, není v souladu s dosaženým stupněm vývoje společnosti, se zájmem jednotlivců a není tedy ani v souladu s právním přesvědčením. Jak vyplývá ze stručného seznámení s obsahem této práce, nosnými hypotézami bude zejména otázka právního nároku na rozvod manželství a otázka nutnosti prokazování kvalifikovaného rozvratu.

Jestliže bychom měli zhodnotit dosavadní zpracování tématu, je možno říci, že odborníky je účinná právní úprava sporného rozvodu v ČR vnímána relativně pozitivně, což potvrzuje i skutečnost, že změny v právní úpravě sporného rozvodu účinné od 1. 1. 2014, oproti právní úpravě účinné do tohoto data, jsou spíše technického rázu. Je tedy nutno konstatovat, že dosavadní odborná literatura se shoduje ve výkladu i v hodnocení stávající právní úpravy s drobnými názorovými odchylkami. To nic nemění na tom, že se domníváme, že něco řečeno nebylo i přesto, že by to řečeno být mělo. K tomu ovšem již více uvádíme až v následujících kapitolách. Pokud se jedná o množství, je nutno konstatovat, že vzhledem k ustálenému výkladu institutu rozvodu se zjišťováním příčin rozvratu, kvalitní literatura neschází. Je možné čerpat z komentářů, odborných publikací, odborných článků. Postrádáme však úvahy nad možností změn právní úpravy rozvodu se zjišťováním příčin rozvratu, které by vedly nikoliv ke zjednodušení právní úpravy, ale měly by za následek zkvalitnění lidského života. Jednou z posledních publikací, která byla vydána na našem území, je publikace¹ Ondřeje Šmída, která je celá

¹ ŠMÍD, Ondřej a kol. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013. 336 s.

věnována rozvodu manželství. Pokud se jedná o zahraniční prameny, ani tyto neschází, ale situace je obdobná a příliš zastání v nich tedy nenajdeme.

Z důvodu omezeného rozsahu práce zůstaly stranou psychologické aspekty rozvodu manželství, administrativní rozvod, činnost Komise pro evropské rodinné právo, právní úpravy jiných států i vliv mezinárodních úmluv na účinnou právní úpravu. Práce se soustředí pouze na ty přímé okolnosti a důsledky rozvodu, které mají neopominutelný a přímý význam pro cíl této práce, jiným se věnovat nebudeme, ne proto, že by byly méně významné, ale z důvodu, že bychom zasáhli do otázek, které jsou nad rámec vymezeného tématu. Stranou tak zůstává zkoumání majetkového vypořádání společného jmění manželů, jakož i zkoumání otázek výživného, etc. V případném dalším zkoumání by se tedy bylo možno blíže věnovat Principům evropského rodinného práva, jak byly vymezeny v rámci činnosti CEFL, právní úpravě rozvodu v Kalifornii, jež má velmi blízko k názorům, jež jsou v této práci zastávány či administrativním rozvodům a jejich zakotvení v právních rádech některých států. V širším rámci by potom bylo možné se věnovat majetkovému vypořádání, ale bylo by možné se zaměřit také třeba na právní úpravu výživného jak pro nezletilé děti, tak pro osoby zletilé, kde především vyvstávají nám na mysl některé otázky.

Nyní mi dovolu, abych poděkoval lidem, kterých si velmi vážím a bez kterých by tato práce snad ani napsána nebyla. Především patří můj dík paní doktorce Lence Westphálové, která mě svým přístupem v rámci výuky rodinného práva natolik oslovila, že nebylo třeba se dále rozhodovat o tom, kterému tématu se budu věnovat v diplomové práci a dík jí patří také za podporu a odbornou pomoc při vzniku této práce. Dále mi dovolu poděkovat paní doktorce Ingrid Kovářové Kochové, která se mě snažila naučit nad věcmi více přemýšlet a je mou velkou inspirací. Stejně tak patří můj dík paní doktorce Renátě Šínové a panu doktoru Ondřeji Šmídovi, kteří se rozvodu dlouhodobě věnují. Jejich publikace mi byly oporou a zejména s doktorem Šmídem cítil jsem velkou shodu v pracovních postupech. V neposlední řadě patří můj dík, rovněž paní prof. Milaně Hrušákové, která je vysoce uznávanou odbornicí a autoritou v oblasti práva rodinného, kdy bez znalosti jejích prací si dnes již ani žádnou odbornou práci z oblasti rodinného práva nelze představit.

2 Historický exkurz

Tak jako se děti učí od svých rodičů, jak různé věci se dělají, tak se současnost učí z minulosti snažíc se být lepší. Přikládáme tedy značný význam minulosti, neboť se domníváme, že jen pokud z ní budeme vycházet, můžeme být lepší, než byli naši rodiče to vše jen díky nim. To vše jen proto, že již oni prožili a zkusili to, k čemu my již můžeme přistupovat s určitou dávkou jistoty a posouváme se tak vpřed, díky spojenému úsilí našemu a našich předků stejně tak, jako se naši potomci budou posouvat vpřed společným snažením nás všech.

V této kapitole přiblížíme vývoj rodinného práva nejen pro výše uvedené, tedy proto, že děje minulé pokládáme za stěžejní pro jistější krok vpřed, ale rovněž proto, že alespoň krátký exkurz do historie považujeme za nezbytnou součást jakékoliv vědecké práce, jakou by i tato práce měla být. Snad mi čtenář odpustí, že nebudeme se věnovat úplným počátkům a první zmínka bude se týkat až zákona č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného československého státu. Přes vznik samostatného československého státu v roce 1918 se tak dostaneme k období první republiky a následně k období po druhé světové válce a k období posttotalitnímu, kde bude výklad ukončen přijetím zákona č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

2.1 Vývoj právní úpravy po roce 1918

Zákonem č. 11/1918 Sb., ze dne 28. října 1918 byly všechny zemské a říšské zákony a nařízení ponechány prozatím v platnosti.² Úplně prvním návrhem, který byl podán národnímu shromáždění na jeho první schůzi dne 14. listopadu 1918, byl návrh doktora Boučka na reformu manželského práva.³ Tak byl schválen zákon č. 320/1919 Sb. z. a n., ze dne 22. května 1919, kterým se mění ustanovení manželského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství, jenž bývá označován jako tzv. manželská novela. MN sjednotila právní úpravu rozluky pro

² Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého, čl. 2

³ KLABOUCH, Jiří. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962. s. 163

všechny osoby bez ohledu na jejich vyznání.⁴ V platnosti byla ponechána ustanovení o rozvodu manželství.⁵ Touto MN byl také zaveden fakultativní civilní sňatek.⁶

Až do převratu byla civilní forma sňatku pouze doplňující formou. Panující formou byla forma církevního sňatku. Po převratu došlo k tomu, že obě tyto formy byly postaveny sobě naroveň.⁷ Pokud se jedná o úpravu, která umožňovala manželství definitivně ukončit, byla obsažena především v ustanovení §13 MN, který stanovil, že je možné žalovat o rozlukou každého manželství a taxativně stanovil důvody, pro které bylo možné manželství rozloučit.⁸ Rozhodnutí o rozloučení manželství bylo rozhodnutím konstitutivním, kdy soud manželství rozlučoval na základě toho, že rozlukový důvod byl u soudu prokázán.^{9,10} Rozlukou manželství bylo možné provést i v řízení nesporném a to tehdy, bylo-li manželství již dříve rozvedeno.^{11,12} Pokud se jedná o jednotlivé rozlukové důvody uvedené v §13 písm. a-i MN, zajímavým se jeví především postavení rozlukového důvodu uvedeného pod písmenem h). Problematika §13 – 24 MN byla tehdy podrobně rozebrána radou nejvyššího soudu Antonínem Horákem. Horák si v článku mimo jiné odpovídá na otázku, za jakých okolností je nutno rozlukou povolit, jestliže odhlédneme od litery zákona a snažíme se o univerzální řešení. Horák má za to, že cit a rozum, obě uvedeny v tomto pořadí, napovídají, že rozlukou je třeba povolit, jestliže by za daného stavu, bylo kruté nutit manžele (oba nebo i jen jednoho), aby v manželství zůstali. Podle Horáka se jedná o stav, kdy nelze slušným způsobem od manželů vyžadovat, aby snášeli odříkání nebo utrpení, které jim takové manželství přináší. Takové univerzální řešení vidí v §13 písm. h), který stanoví, že o rozlukou manželství je možno žalovat také tehdy, jestliže nastal tak hluboký rozvrat manželský, že na manželech nelze spravedlivě požadovat, aby setrvali v manželském společenství.¹³ Dovolte nám, abychom měli za to, že cit nebyl uveden před rozumem pouhou náhodou,

⁴ SVOBODA, Emil. *Rodinné právo československé*. 2. vydání. Praha: Československý kompas, 1946. s.46.

⁵ Tamtéž s. 54.

⁶ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva, Instituty rodinného práva*. Praha: C. H. Beck, 1999. s. 13.

⁷ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Vladimír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Reprint původního vydání. Praha: CODEX Bohemia, 1998. s. 594 – 595.

⁸ Zákon č. 320/1919 Sb., kterým se mění ustanovení manželského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství, ve znění účinném ke dni 13. června 1919, §13.

⁹ HORÁK, Antonín. Zákon rozlukový po roce praxe. *Právník*, 1920, roč. 59, sešit X., s. 353.

¹⁰ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Vladimír a kol. *Komentář k Československému...*, s. 630.

¹¹ Zákon č. 320/1919 Sb., kterým se mění..., §15, §17, §20.

¹² ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Vladimír a kol. *Komentář k Československému...*, s.642 – 643.

¹³ HORÁK, Antonín. Zákon rozlukový po roce praxe. *Právník*, 1920, roč. 59, sešit X., s. 353.

nýbrž rozum se spojil s citem tak, jak je to při hledání správných odpovědí v oblasti rodinného práva jediné správné. Horák rozlišuje nominální důvody rozluky, které jsou absolutní a důvody inominátní, které jsou relativní. U absolutních důvodů se má za to, že jestliže se prokáže přítomnost toho kterého důvodu, má to za následek rozvrácení manželství, kdy již nelze vyžadovat setrvání v manželství. U relativních důvodů rozluky zákon nic nepředpokládá a soud musí tedy v každém takovém jednotlivém případě zkoumat, zda přednesený důvod má rozvratný účinek.^{14,15}

V souvislosti s okolnostmi roku 1948 došlo k vyčlenění práva rodinného z občanského zákoníku a můžeme říci k jeho osamostatnění.¹⁶ Dne 1. ledna roku 1950 nabyt účinnosti zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném ze dne 7. prosince 1949.¹⁷ Manželství nebylo již poměrem založeným smlouvou, ale předmluva zákona uvedla, že manželství je dobrovolné a trvalé společenství muže a ženy, založené zákonem stanoveným způsobem. Státní podpora manželství a rodiny se uskutečňovala v nemalém rozsahu tak, aby byla plnohodnotně zajištěna jejich participace na výstavbě socialismu.¹⁸ Byl zakotven obligatorní civilní sňatek, podmínky pro vznik platného manželství byly zjednodušeny, došlo k zrovnoprávnění žen a do popředí vystupoval rovněž hluboký zájem o dítě.¹⁹ Pokud jde o ukončení manželství podle ZPR, umožňovala právní úprava pouze soudní rozvod manželství, jako jedinou formu zániku manželství za života obou manželů.²⁰ Rozvod tedy terminologicky zaujal místo rozluky.²¹ Rozvod manželství byl v ZPR upraven v ustanovení § 30 až 34 zákona. Zákon stanovil, že manžel může žádat, aby soud zrušil manželství rozvodem, jestliže mezi manželi nastal hluboký a trvalý rozvrat a tento rozvrat současně nastal z důležitých důvodů.²² Zákonodárce záměrně použil pojem důvod, ačkoli na jiných místech zákona užil pojmu příčina.²³ Cílem bylo odlišit důvod od příčiny, kdy podle pojetí ZPR je důvod zjev, který spočívá také v osobě. Příčina je naproti tomu zjev, jenž je možné zjistit objektivně. Jedná se tedy o spojení subjektivního a z něj vycházejícího

¹⁴ HORÁK: Zákon rozlukový po roce..., s. 356 a 361.

¹⁵ Pzn. Více viz. ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Vladimír a kol. *Komentář k Československému...*, s. 629 – 643.

¹⁶ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo. Historie, současnost, perspektivy*. 2. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. s. 89.

¹⁷ Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění účinném ke dni 1. ledna 1950, §91.

¹⁸ PETRŽELKA, Karel. O rozvodu manželství. *Právník*, 1950, roč. 89, s. 12 – 13.

¹⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. XXIII.

²⁰ PETRŽELKA, Karel. O rozvodu manželství. *Právník*, 1950, roč. 89, s. 13 - 14.

²¹ ŠMÍD, Ondřej a kol. *Rozvod...*, s. 28.

²² ZPR, § 30 odst. 1.

²³ Pzn. e. g. §2, §11(1), §25(1) ZPR

objektivního rozvratu manželství.²⁴ O rozvod manželství mohl manžel, který rozvrat výlučně zavinil, žádat jen pokud jeho manžel projevil s rozvodem souhlas. Tato nepřiměřená přísnost byla odstraněna zákonným opatřením předsednictva Národního shromáždění č. 61/1955, o změně předpisů o rozvodu.²⁵ Manželství nemohlo být rozvedeno, pokud by to bylo v rozporu se zájmem nezletilých dětí těchto manželů.²⁶ V rozhodnutí, kterým se manželství rozvádělo, mělo být stanoveno, který z manželů je rozvodem vinen. O výroku o vině mohlo být upuštěno v případě, že o to manželé požádali. Manželství rodičů nezletilého dítěte nebylo možné rozvést do doby, než byly upraveny práva a povinnosti rodičů k dítěti a jeho majetku pro dobu po rozvodu. Pokud rozvedený, který nebyl rozvodem vinen, nebyl schopen sám uspokojit své osobní potřeby, mohl na druhém rozvedeném žádat, aby mu na jejich uspokojení poskytoval úhradu podle svých majetkových a výdělečných schopností.²⁷ Rozvod manželství byl rozhodován v řízení sporném.^{28,29}

V 60. letech 20. století byl ZPR zrušen zákonem ze dne 4. 12. 1963 č. 94/1963 Sb., o rodině, a to z účinností od 1. 4. 1964. Podle důvodové zprávy k ZOR, byla potřeba změn zapříčiněna především rozvojem socialistické společnosti, který přinášel rovněž změny v oblasti rodiny, manželství i výchovy. Tyto změny bylo podle důvodové zprávy k ZOR třeba vyjádřit v právní úpravě, aby byla zajištěna pomoc dalšímu rozvoji společnosti budující socialismus a komunismus.^{30,31}

ZOR byl ve skutečnosti velkou novelou ZPR.³² Zákon mimo jiné přinesl objektivizaci rozvodového důvodu.^{33,34} Rozvod manželství byl v ZOR upraven v první části, hlavě V., §23-29. Ustanovení §23 ZOR stanovilo pro státní orgány ve spolupráci se společenskými organizacemi a všemi občany povinnost napomáhat upevňování manželství a rodiny. Lehkomyslný poměr k manželství označilo za rozporný se zájmem

²⁴ PETRŽELKA, O rozvodu... s. 19.

²⁵ zákonné opatření č. 61/1955 Sb., o změně předpisů o rozvodu, čl. 1.

²⁶ Pzn. k tomu více viz. Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 11. prosince 1952, sp. zn. 6 OK 185/52.

²⁷ ZPR, §30 – §34.

²⁸ ŠMÍD, Ondřej a kol. *Rozvod...*, s. 30.

²⁹ zákon č. 266/1949 Sb., o zatímních změnách v některých občanských věcech právních, §7.

³⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 94/1963 Sb., o rodině. (ASPI).

³¹ Pzn. k tomu více viz. Důvodová zpráva k zákonu č. 94/1963 Sb., o rodině.

³² HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o...*, s. XXIV.

³³ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského...*, s. 61.

³⁴ Pzn. více k nahrazení principu viny na rozvodu zásadou objektivního hlediska viz. RAIS, Ota. Rozvést či nerozvést? Právník, 1965, roč. 105, č. 6, s. 648 – 654. Příloha č. 3.

společnosti a ke zrušení manželství rozvodem mělo být z toho důvodu přístupováno jen ve společensky odůvodněných případech.³⁵ V následujícím ustanovení zákon stanoví, že soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jsou-li vztahy mezi manželi tak vážně rozvráceny, že manželství nemůže plnit svůj společenský účel. Při rozhodování je soud povinen přihlídnout zejména k zájmům nezletilých dětí.³⁶ Takový rozvrat vztahů mezi manžely nastává převážně tehdy, jestliže se manželé neřídí ve vzájemném chování pravidly, která vyplývají z článků I. a IV. základních zásad a z ustanovení §18 až 21 ZOR. Rozvrat musí být vážný, kdy tato vážnost je dána intenzitou a trváním rozvratu. Intenzita rozvratu závisí na tom, do jaké míry se neshody manželů týkají podstatných stránek manželského soužití (tedy rozsah porušování pravidel vyplývajících z čl. I. a IV. základních zásad a ustanovení § 18 – 21 ZOR), trvalost rozvratu záleží jednak v délce doby, která uplyne od vzniku rozvratu do podání návrhu na rozvod manželství a dále na povaze příčin rozvratu vztahů mezi manžely a míře jejich následků. Vážný rozvrat vztahů mezi manžely je pak takový, který se jeví jako neodčinitelný a nenapravitelný stav vzhledem k intenzitě (hloubce) a trvalosti rozvratu. Projevem vážného rozvratu vztahů mezi manžely je obvykle ukončení sexuálního soužití manželů. Dále je zrušení manželství rozvodem vázáno na zjištění příčinné souvislosti mezi vážným rozvrácením vztahů mezi manžely a nemožnosti plnění společenského účelu manželství. Těžiště plnění společenského účelu manželství je v plnění výchovné funkce.^{37,38} Pomíjivý a krátkodobý nesoulad mezi manžely nemůže být důvodem pro skončení manželství.³⁹ Na rozdíl od § 31 ZPR již zákon nevyžaduje, aby bylo v rozhodnutí soudu vysloveno, jestli manželé, nebo který z nich, jsou rozvodem vinni, ale v ustanovení §25 ZOR se soudu ukládá povinnost zjistit příčiny, které vedly k vážnému rozvrácení manželství a tato zjištění zahrnout do odůvodnění rozhodnutí.⁴⁰ Zajímavým institutem tehdejší právní úpravy bylo řízení o smíření manželů, zakotvené v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. Toto řízení se však velmi rychle stalo zcela formálním a byl tak zrušen zákonem č. 49/1973, kterým byl doplněn a změněn občanský soudní řád.⁴¹ Výše uvedená právní úprava rozvodu

³⁵ ZOR, § 23.

³⁶ ZOR, § 24.

³⁷ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. května 1966, sp. zn. Pls 4/66.

³⁸ Pzn. K pojmu společenský účel manželství viz. Tamtéž.

³⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 94/1963 Sb., o rodině. (ASPI).

⁴⁰ ZPR, § 31 a ZOR, § 25.

⁴¹ RADVANOVA, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského...*, s. 61.

přetrvala potom nejen rok 1989, ale nezměnila se až do roku 1998, kdy došlo k přijetí zákona č. 91/1998 Sb., kterým byl ZOR změněn a doplněn.

2.2 Rozvod po novele z roku 1998

Novela ZOR z roku 1998, jež bývá označována jako tzv. velká novela, vypustila z právní úpravy ustanovení §23 ZOR a přinesla **jiné znění §24**, který nově stanovil, že soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití; bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství. Nově byl do §24 vložen odstavec 2, který stanovil, že mají-li manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, bolo-li by to v rozporu se zájmem těchto dětí, daným zvláštními důvody.⁴² Za ustanovení §24 bylo vloženo ustanovení §24a a ustanovení §24b.

V **§ 24a** a se stanoví, že jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí, má se za to, že podmínky uvedené v ustanovení §24 odst. 1 jsou splněny. V takovém případě soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede, jsou-li předloženy písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků, upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení, případnou vyživovací povinnost, a pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. V druhém odstavci §24a se stanoví, že ustanovení §24 odst. 2 platí obdobně a manželství tedy nelze tímto způsobem rozvést, jestliže by to bylo v rozporu se zájmem nezletilých dětí manželů daným zvláštními důvody.⁴³

Následující ustanovení **§24b** bývá označováno jako tzv. tvrdostní klauzule. V tomto ustanovení se uvádí, že návrhu na rozvod, s nímž nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a jemuž by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma, soud nevyhoví, pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství. V dalším odstavci uvedeného

⁴² Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění účinném ke dni 1. srpna 1998, § 23, §24.

⁴³ Tamtéž, § 24a.

ustanovení se potom uvádí, že pokud však spolu manželé nežijí po dobu delší než tři roky, soud manželství rozvede, jsou-li splněny podmínky, které uvádí §24.⁴⁴

V následujících ustanoveních Hlavy V. je dále mimo jiné stanoveno, že manželství nelze rozvést, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.⁴⁵ Zrušení základních zásad v úvodu ZOR, zrušení §23 a změna §24 přinesly mimo jiné podstatnou změnu v nahlížení na rozvod manželství. Ustanovení vyzvedávala zájem společnosti na zachování manželství, odůvodněný zejména důležitostí trvalosti manželství pro budování i udržení socialismu. Manželství tedy nemohlo být rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmy společnosti, které byly poněkud nadřazeny zájmům samotných manželů.⁴⁶ Jak bylo však uvedeno výše, VN zrušila nejen základní zásady vypočtené v úvodu ZOR před touto novelou, ale zrušila rovněž ustanovení §23 a ustanovení §24 bylo změněno tak, jak je uvedeno výše. Pokud se jedná o porovnání použitých pojmů, je třeba říci, že vážný rozvrat vztahů mezi manžely odpovídá hlubokému a trvalému rozvratu manželství a jedná se tedy pouze o formulační upřesnění. To se potvrzuje i jinde, když se místo použití pojmů rozvrat manželství používá pojmů rozvrat vztahů mezi manžely.⁴⁷ K povolení rozvodu vyžadovaná míra rozvratu však již není dána také nemožností manželství plnit společenský účel, ale je dána také tím, že nelze očekávat obnovení manželského soužití.⁴⁸ K tomu Hrušáková uvádí, že rozvod se tak z celospolečenské záležitosti stal soukromou záležitostí rozvádějících se manželů.⁴⁹ Důvodová zpráva k VN k tomu uvádí, že původní hmotně právní podmínky rozvodu v ustanovení §24 ZOR (před novelou) byly pouze formulačně upřesněny v obecně přijímaném pojetí většiny západoevropských úprav tak že kvalifikovaný rozvrat musí být nyní takový, že nelze očekávat obnovení manželského soužití.⁵⁰ K tomu se jinde uvádí, že praxe stejně vykládala znění zákona před VN, že manželství nemůže plnit svůj společenský účel tak, že takový stav je zde dán tehdy, jestliže není naděje, že by se manželské soužití obnovilo.^{51,52} S ohledem na výše uvedené je nutno souhlasit s Hrušákovou, že

⁴⁴ Tamtéž, § 24b.

⁴⁵ Tamtéž, § 25.

⁴⁶ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění účinném do 31. července 1998.

⁴⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Doplněk, 2006. s. 120.

⁴⁸ Porovnání znění ZOR před VN a znění ZOR po nabytí účinnosti VN.

⁴⁹ HRUŠÁKOVÁ, *Zákon o rodině. Zákon o...*, s. 69.

⁵⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

⁵¹ NYKODÝM, Jiří. Novela zákona o rodině zákonem č. 91/1998 Sb. *Bulletin advokacie*, 1998, č. 8, s.12.

⁵² Pzn. ke společenskému účelu manželství viz. výše.

formulace zavedená VN je dokonalejší, a to proto, neboť přímo naznačuje, že se jedná o rozvrat takové intenzity, kdy nelze očekávat, že by se manželské soužití obnovilo.⁵³ Z použité formulace zákona vyplývá, že manželé spolu v důsledku rozvratu nežijí, neboť jinak by nebylo co obnovovat. Zda spolu manželé žijí či nikoliv posuzujeme podle stavu jejich osobního i majetkového společenství. Dále uvádí, že to znamená potřebu prokázání definitivního ukončení společného žití manželů bez naděje na smíření.⁵⁴ K tomu je možno uvést, že je nutné, aby smíření mohlo být předpokládáno v relativně krátkém časovém intervalu, neboť nelze kohokoliv nutit k čekání, zda se dlouhodobá předpověď soudu vyplní či nikoliv. Možnost obnovení manželského soužití by tedy měla být taková, že již od okamžiku rozhodování je možné s dostatečnou pravděpodobností předpokládat, že se manželské soužití začne alespoň postupně obnovovat, a to takovým tempem, že konečného stavu bude dosaženo v přiměřené době.

Ustanovení §24 v odst. 1 ještě dodává, že soud při rozhodování bere v úvahu příčiny rozvratu manželství. Jestliže zákon ukládá soudu povinnost brát v úvahu příčiny rozvratu manželství, pak to znamená, že soud musí tyto příčiny také zjistit.⁵⁵ Tento výklad je nepřímou potvrzen i ustanovením §24a ZoR, který uvádí, že pokud jsou splněny ostatní podmínky dané tímto ustanovením, soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede. Z toho a contrario vyplývá, že jestliže tyto podmínky splněny nejsou a je tedy nutno manželství rozvádět podle ustanovení §24 ZoR, má soud příčiny rozvratu zjistit.⁵⁶ Zjištění příčin rozvratu pak může mít význam, jestliže se jeden z manželů rozvodu brání a je na místě aplikovat ustanovení §24b ZOR a dále také v případě, kdy je rozhodováno o výživném pro rozvedeného manžela podle ustanovení §93 ZOR. Pokud se jedná o druhý odstavec §24 v porovnání s právní úpravou před VN, kdy zákon ukládal jen povinnost soudu při rozhodování o rozvodu přihlídnout zejména k zájmům nezletilých dětí, což se podle důvodové zprávy k VN dělo pouze formálně, stupňuje nová právní úprava ochranu nezletilých dětí při rozhodování o rozvodu manželství. Důvodová zpráva k VN uvádí, že dítě nelze chránit proti rozvodu manželství jeho rodičů, je třeba jej však výrazněji chránit v souvislosti s rozvodem manželství rodičů. K nové právní úpravě důvodová zpráva uvádí, že tato směřuje

⁵³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné...*, s. 120.

⁵⁴ HRUŠÁKOVÁ, *Zákon o rodině. Zákon o...*, s. 70.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ KRÁLÍK, Michal. Zamyšlení nad některými novelizovanými ustanoveními zákona o rodině z pohledu soudní praxe. *Právní rozhledy*, 1998, č. 7, s. 352.

především ke zvýšení odpovědnosti rodičů v případě, kdy se jedná například o dítě, které je nějak postižené, dítě s výraznou citovou vazbou na oba rodiče etc.⁵⁷ ZPR⁵⁸ uváděl v ustanovení § 30 odst. 2, že mají-li manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem těchto dětí. Nutno říci, že uvedená formulace ZPR je téměř shodná s formulací, kterou obsahoval ZOR po VN. Hrušáková k tomu uvádí, že konstantní judikatura vykládala druhou větu §24 ZOR ve znění před novelou⁵⁹ tak, že pokud by soud sice zjistil kvalifikovaný rozvrat vztahů, ale tento rozvrat by se nedotýkal zájmů nezletilých dětí, tedy spory mezi rodiči by se nepromítaly do jejich vztahů ke společným dětem, měl by soud návrh na rozvod zamítnout.^{60,61} Z toho tedy vyplývá, že právní úprava obsažená v ustanovení §30 odst. 2 ZPR, která byla téměř shodná s právní úpravou obsaženou v ustanovení §24 odst. 2 ZOR, byla vykládána velmi podobně jako právní úprava obsažená v ustanovení §24 větě druhé ZOR ve znění před změnami provedenými VN. Hrušáková uvádí, že VN podstatně zvýšila ochranu určité kategorie nezletilých dětí v souvislosti s rozvodem manželství jejich rodičů, neboť soud již nemá jen přihlížet k zájmům nezletilých dětí, ale rozvod manželství byl zákonem přímo zakázán, pokud by byl tento rozvod v rozporu se zájmem nezletilých dětí manželů daným zvláštními důvody. Je nutno dodat, že prof. Hrušáková označuje za samozřejmou skutečnost, že toho z rodičů, který se pro rozvod rozhodl, nelze žádnými právními prostředky donutit, aby plnil své povinnosti osobního charakteru z manželství a rodičovství vyplývající. K tomu dále uvádí, že ochrana dítěte je zabezpečena v podstatě majetkově, v rámci zásady stejné životní úrovně manželů po dobu trvání jejich manželství. Mezi zvláštní důvody, pro které by rozvod byl v rozporu se zájmy dítěte, řadí zejména invaliditu dítěte a jeho fyzické a psychické postižení.⁶² Zde je třeba si položit otázku, zda je správné bránit rozvodu manželství jen z majetkových důvodů a zda tedy není možné toto majetkové zabezpečení zajistit jinak v rámci úpravy vztahů v rozvodovém řízení.⁶³ Důvodová zpráva k VN uvádí jako příklad dítě nějak postižené, s výraznou citovou vazbou na oba rodiče etc.⁶⁴ Shodně se uvádí i jinde, že zvláštními důvody jsou především zdravotní

⁵⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

⁵⁸ Pzn. ve znění po novele provedené zákonem č. 61/1955 Sb.

⁵⁹ Pzn. Tedy že soud musí při rozhodování o rozvodu přihlížet zejména k zájmům nezletilých dětí.

⁶⁰ HRUŠÁKOVÁ, *Zákon o rodině. Zákon o...*, s. 70.

⁶¹ Pzn. pokud se jedná o ustanovení § 30 ZPR, odkazujeme na rozhodnutí sp. zn. 6 OK 185/52.

(Příloha 1.)

⁶² HRUŠÁKOVÁ, *Zákon o rodině. Zákon o...*, s. 71 - 72.

⁶³ Pzn. více viz kapitola 4.

⁶⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

stav dítěte a výrazná psychická vázanost dítěte na oba rodiče.⁶⁵ K ustanovení §24 odst. 2 Šmíd uvádí, že jestliže soud zamítne žalobu o rozvod manželství proto, že manželé mají nezletilé děti a rozvod manželství by v daném případě byl v rozporu s jejich zájmem, daným zvláštními důvody, lze jen těžko předpokládat, že tato skutečnost zabrání druhému z manželů od rodiny odejít.⁶⁶

Velkou novelou bylo do právní úpravy přidáno nové **ustanovení §24a**, které zavedlo tzv. nesporný, smluvený nebo také dohodnutý rozvod manželů.⁶⁷ Podle důvodové zprávy se jedná o urychlení rozvodu manželství v případech, kdy se manželé na rozvodu dohodli a umožňuje se tak zároveň komplexně řešit následky rozvodu.⁶⁸ Pokud jsou splněny podmínky stanovené v ustanovení §24a odst. 1 a zároveň rozvod manželství, mají-li manželé nezletilé děti, není v rozporu se zájmem těchto dětí, daným zvláštními důvody, mají manželé právní nárok na rozvod manželství. Hrušáková k tomu uvádí, že smyslem právní úpravy zakotvené v ustanovení §24a ZOR je umožnit manželům důstojný rozchod se současným řešením všech jeho právních následků.⁶⁹ Výše uvedeným se nabízí otázka, zda jiné druhy rozvodu snad neumožňují manželům důstojný rozchod a pokud tomu tak skutečně je, jestli je to v souladu s dosaženým stupněm vývoje společnosti. Nykodým rozvod podle ustanovení §24a označil za moderní a vyzvedává možnost manželů se rozvést bez toho, aby proti sobě stáli jako odpůrci, což vede ke komplikaci vztahů nejen mezi rozvedenými, ale zhoršuje to i vztahy mezi rozvedenými a jejich dětmi.⁷⁰

VN bylo do ZOR vloženo i **ustanovení §24b**, kterým zákonodárce zavedl třetí druh rozvodu manželství, který bývá označován jako rozvod ztížený. Hrušáková k tomuto druhu rozvodu uvádí, že se jedná o ztížení rozvodu v situaci, ve které by byl rozvod manželství nespravedlivou tvrdostí pro jednoho z manželů.⁷¹ Nykodým hovoří o citelné nespravedlnosti.⁷² Pokud se jedná o zvlášť závažnou újmu, je třeba touto újmou rozumět především újmu osobní, může jí být například invalidita manžela a jeho odkázanost na pomoc manžela. Mimořádné okolnosti svědčící ve prospěch zachování manželství budou spočívat především v délce manželství, nebo zdravotním stavu

⁶⁵ NYKODÝM, Jiří. *Novela zákona o rodině...*, s. 12.

⁶⁶ ŠMÍD, Ondřej a kol. *Rozvod...*, s. 53.

⁶⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rozvod manželství. Rodinné právo*, 1999, č. 1, s.5.

⁶⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

⁶⁹ HRUŠÁKOVÁ, *Zákon o rodině. Zákon o...*, s. 78.

⁷⁰ NYKODÝM, Jiří. *Novela zákona o rodině...*, s. 12.

⁷¹ HRUŠÁKOVÁ, *Zákon o rodině. Zákon o...*, s. 87.

⁷² NYKODÝM, Jiří. *Novela zákona o rodině...*, s. 12.

manžela.⁷³ Nykodým uvádí, že se jedná například o věk nesouhlasícího manžela, jeho zdravotní stav, který ho činí závislým na cizí pomoci, psychické trauma způsobené rozvodem manželství.⁷⁴

V ustanovení §25 ZOR bylo nově uvedeno, že manželství nelze rozvést, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, které vydá soud v řízení podle §176 OSŘ. Došlo tedy k oddělení řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu od řízení o rozvod manželství.⁷⁵ V ustanovení §26 byla i nadále zakotvena povinnost soudu upravit práva a povinnosti rodičů k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu s tím rozdílem, že se tak mělo stát před rozhodnutím, kterým se manželství rozvádělo a nikoliv v takovém rozhodnutí, jak stanovil zákon před VN.⁷⁶ Ustanovení hlavy páté první části ZOR, jež upravovala problematiku rozvodu manželství, nebyla již po změnách provedených VN měněna a výše popsaná právní úprava tak byla účinná až do okamžiku, kdy byla zrušena OZ. Dne 1. ledna 2014, pozbyl účinnosti ZOR a právní úprava rodině právních vztahů se tak po relativně dlouhém období jisté samostatnosti vrátila zpět do OZ.

⁷³ HRUŠÁKOVÁ, *Zákon o rodině. Zákon o...*, s. 87.

⁷⁴ NYKODÝM, Jiří. *Novela zákona o rodině...*, s. 12.

⁷⁵ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění účinném ke dni 1. srpna 1998, § 25.

⁷⁶ Tamtéž, § 26.

3 Účinná právní úprava

3.1 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Ústava ČR⁷⁷ a LZPS⁷⁸ ochranu manželství výslovně nezakotvují. LZPS ve svém článku 32 stanoví, že rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona.⁷⁹ O ochraně manželství LZPS neuvádí nic, ale z právní úpravy vyplývá, že náš právní řád manželství chrání a preferuje rodinu, založenou manželstvím a v rámci manželství fungující.⁸⁰ Kromě čl. 32 LZPS je nutno se zmínit ještě o čl. 10 LZPS. V čl. 10 odst. 1 a 2 se chrání každý před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života, každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněné jeho jméno.⁸¹ Pokud se jedná o lidskou důstojnost, vyjádřil se Ústavní soud v jednom ze svých nálezů tak, že za nadpozitivní hodnoty označil lidskou důstojnost, spravedlnost, svobodu a uvedl, že představují podstatné náležitosti demokratického právního státu.⁸² Ústavní soud k tomu dále uvádí, že z takového uznání lidské důstojnosti plyne rovněž zákaz činit z člověka pouhý objekt státní vůle, anebo vystavení osoby takovému jednání, které zpochybňuje její kvalitu jako subjektu.⁸³ Lidská důstojnost vylučuje, aby s člověkem bylo zacházeno jako s předmětem.⁸⁴ Důstojnost můžeme vykládat jako určitou míru slušnosti nebo vhodnosti.⁸⁵ Slušností potom rozumíme takové chování, které je řádné, způsobné, zdvořilé, náležité, příslušné, přiměřené, správné i spravedlivé.⁸⁶ Nabízí se otázka, zda současná právní úprava, která upírá manželům právo na rozvod a skutečnost, že po manželích jsou v rámci rozvodového řízení vyžadovány informace z té nejintimnější oblasti člověka, nejsou v rozporu s právem každého, aby byla zachována jeho lidská důstojnost a s právem na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.

⁷⁷ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

⁷⁸ Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje LZPS jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní republiky. LZPS se stala součástí ústavního pořádku České republiky Usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LZPS jako součástí ústavního pořádku České republiky.

⁷⁹ LZPS, čl. 32.

⁸⁰ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. 1249 an.

⁸¹ LZPS, čl. 10.

⁸² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 29. února 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07, bod 41.

⁸³ Tamtéž, bod 43.

⁸⁴ Tamtéž, bod 44.

⁸⁵ HAVRÁNEK, Bohuslav a kol. *Slovník spisovného jazyka českého I*. Praha: Academia, 1989. s. 427.

⁸⁶ HAVRÁNEK, Bohuslav a kol. *Slovník spisovného jazyka českého V*. Praha: Academia, 1989. s. 397.

Právní úprava zániku manželství je v OZ zakotvena v části druhé, hlavě I, dílu 5, v ustanoveních §754 -§770. Rozvodu manželství byl zařazen do oddílu 2, §755-758. O rodině a manželství se OZ zmiňuje již v jednom ze svých úvodních ustanovení, když v §3 odst. 1 uvádí, že soukromé právo chrání svobodu a důstojnost člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.⁸⁷ Ustanovení je vykládáno tak, že každý se může chovat podle své vůle, pokud tím neohrožuje právem chráněné zájmy.⁸⁸ V odstavci druhém ustanovení §3 se potom pod písmeny a) – f) nachází demonstrativní výčet zásad, na kterých soukromé právo spočívá. Pod písmenem b) se uvádí, že rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany.⁸⁹ Tato zvláštní ochrana, kterou má namysli ustanovení §3 odst. 2 písm. b), spočívá především ve výslovné zákonné úpravě a tím v odlišení od jiných druhů soužití.⁹⁰ Pokud se jedná o zvláštní ochranu manželství, domníváme se, že tuto nelze účinně poskytnout.⁹¹ Důvodová zpráva k §3 OZ uvádí, že celé ustanovení má interpretační význam a je jedním z těch, které má sloužit k poznání skutečné zákonodárcovi vůle.⁹² Komentář k OZ uvádí, že uvedená zásada se projevuje zvláště v úpravě rodinného práva.⁹³

Právní úprava rozvodu v OZ, se od právní úpravy účinné do 31. prosince 2013, jež je obsažena v již neúčinném ZOR, **podstatně neliší**.⁹⁴ V nové právní úpravě je i nadále obsažen pouze jeden rozvodový důvod, a to kvalifikovaný rozvrat manželství.⁹⁵ Sporný rozvod, jež byl v ZOR upraven v §24, je v OZ zakotven v ustanovení §755, kde je upraven rozvod se zjišťováním příčin rozvratu. Jedná se o dříve účinné ustanovení §24 ZOR, k němuž byla přičleněna právní úprava, která byla obsažena v ustanovení §24b ZOR a ustanovení § 25 ZOR.

Ustanovení **§755 odst. 1** OZ uvádí, že manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho

⁸⁷ OZ, §3(1).

⁸⁸ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1 – 654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 53.

⁸⁹ OZ, §3(2) písm. a)

⁹⁰ WESTPHALOVÁ, Lenka. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 77

⁹¹ HORÁK, Antonín. Zákon rozlukový po roce praxe. Úvod. *Právník*, 1920, roč. 59, sešit VIII., s. 274.

⁹² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ze dne 3. února 2012, §3.

⁹³ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník (§1-117). Velký komentář*. Praha: Leges, 2013. s. 84.

⁹⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ze dne 3. února 2012, §755.

⁹⁵ ŠMÍD, Ondřej a kol. *Rozvod...*, s. 56.

obnovení.^{96,97} Jak je vidět ze vzájemného srovnání, zákon již neuvádí, že manželství rozvádí soud. Důvodová zpráva k tomu uvádí, že není nutné uvádět, že rozhoduje soud, neboť o statusové věci manželů nikdo jiný rozhodovat nemůže.⁹⁸ K tomu je nutno dodat, že ZZŘ, který upravuje rovněž řízení o rozvod manželství, v ustanovení §372 uvádí, že ve věci samé rozhoduje soud rozsudkem. Zákon tedy i nadále stanoví, že v řízení o rozvod manželství rozhoduje soud.⁹⁹ Další odlišností je, že ustanovení §755 odst. 1 také neuvádí, že manželství může být rozvedeno na návrh některého z manželů. I nadále však platí, že řízení o rozvod manželství je možné zahájit jen na návrh, ale nemusí se již nutně jednat jen o návrh jednoho z manželů, ale řízení je nově možné zahájit i na základě společného návrhu obou manželů, pokud navrhují rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství.¹⁰⁰ Z formulace použité v ustanovení §755 odst.1 OZ vyplývá, že i nadále nemají manželé právní nárok na rozvod ani tehdy, pokud jsou splněny podmínky, které ustanovení §755 pro přípustnost rozvodu stanoví. Stejně jak tomu bylo i za účinnosti ZOR je pouze na úvaze soudu, zda manželství rozvede či nikoliv. Hrušáková k ustanovení §24 ZOR uvádí, že neexistence právního nároku na rozvod manželství vyplývá z použité dikce zákona „soud může ...“.¹⁰¹ Z uvedeného vyplývá, že pokud OZ v ustanovení §755 odst. 1 stejně používá sloveso „může“, platí i nadále, že manželé právní nárok na rozvod nemají, a to ani v tom případě, že mezi nimi kvalifikovaný rozvrat nastal, byl soudu prokázán a zároveň nebyly naplněny okolnosti stanovené zákonem v odst. 2 a 3 ustanovení §755, které rozvodu manželství brání.

Oproti původní úpravě, kterou obsahoval ZOR, již tedy zákon nestanoví, že manželství může být rozvedeno, jestliže je hluboce a trvale rozvráceno manželství, a to do té míry, že nelze očekávat obnovení manželského soužití, ale hluboce a trvale má být rozvráceno soužití manželů. Míra rozvratu vyjádřená tím, že nelze očekávat obnovení manželského soužití, byla zachována i v nové právní úpravě. K hlubokému a trvalému rozvrácení však nově přistupuje ještě skutečnost, že soužití manželů musí být rozvráceno nejen hluboce a trvale, ale k tomu musí přistoupit ještě skutečnost, že takové soužití manželů je rozvráceno nenapravitelně, a to vše tedy do té míry, že nelze očekávat obnovení takového manželského soužití. Zde se nabízí otázka, zda původní účel pouhého formulačního upřesnění není spíše zbytečným zdvojováním téhož. Podle

⁹⁶ OZ, §755(1).

⁹⁷ Pzn. znění §24 ZOR viz. výklad výše.

⁹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ze dne 3. února 2012, §755.

⁹⁹ ZZŘ, §372.

¹⁰⁰ ZZŘ, §384.

¹⁰¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné...*, s. 120.

našeho názoru totiž z uvedené dikce zákona vyplývá, že jestliže je soužití manželů rozvráceno nenapravitelně, pak z toho vyplývá, že je rozvráceno definitivně a tedy není možné vůbec hovořit o tom, zda lze očekávat jeho obnovení. Mám tedy za to, že jestliže soužití manželů je rozvráceno nenapravitelně, pak již nelze očekávat jeho obnovení. Hrušáková k ustanovení §24 ZOR uvádí, že použitá formulace naznačuje, že mezi manžely již zřejmě smíření není možné.¹⁰² Otázkou však zůstává, zda vůbec můžeme s jistotou tvrdit, že je soužití manželů rozvráceno nenapravitelně a jestli je takové tvrzení v manželských věcech vůbec vhodné z důvodu potřeby zachování spíše kladných vztahů mezi manžely po rozvodu jejich manželství, a to zejména s ohledem na zájem jejich dětí, pokud v manželství samozřejmě jsou. Vždyť soudce nemůže s jistotou tvrdit, že již nelze soužití manželů v budoucnu napravit, může jen s větší či menší mírou pravděpodobnosti přepokládat, zda by mohlo v budoucnu dojít k obnovení manželského soužití. Původní formulace se nám tedy zdála skromnější a celkově vhodnější. Pokud odhlédneme od toho, co bude uvedeno dále, potom by dle mého názoru bylo tedy lepší, kdyby ustanovení §755 odst. 1 stanovilo, že manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce a trvale rozvráceno a v přiměřené době nelze očekávat jeho obnovení.

V odstavci druhém zákon potom stanoví, že přesto, že je soužití manželů rozvráceno, nemůže být manželství rozvedeno, byl-li by rozvod v rozporu s se zákonem specifikovaným zájmem vymezeným v **§755 odst. 2 písm. a)**, tedy se zájmem nezletilého dítěte manželů, které nenabýlo plné svéprávnosti, který je dán zvláštními důvody, přičemž zájem dítěte na trvání manželství soud zjistí i dotazem u opatrovníka jmenovaného soudem pro řízení o úpravu poměrů k dítěti na dobu po rozvodu, nebo pokud by byl rozvod v rozporu se zájmem v **§755 odst. 2 písm. b)**, se zájmem manžela, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma s tím, že mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství, ledaže manželé spolu již nežijí alespoň po dobu tří let.¹⁰³ Oproti předchozí právní úpravě jenž byla obsažena v ZOR, došlo k několika formulačním upřesněním.

Zákon **již nehovoří o dětech, ale nově používá jednotné číslo** a upřesňuje tak znění zákona. Jestliže ZOR uváděl, že se má jednat o nezletilé děti manželů, doplňuje OZ, že se má jednat nejen o nezletilé dítě manželů, ale má to být zároveň takové dítě,

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ OZ, §755(2).

kteře nenabylo plné svéprávnosti. V tom, že se má jednat o takový zájem nezletilého dítěte, který je dán zvláštními důvody, se již oba zákony opět shodují. Zákodárce zde tedy výslovně, dle našeho názoru zcela správně, stanovil, že pokud již nezletilé dítě manželů nabylo plné svéprávnosti, nelze rozvodu manželů bránit z toho důvodu, že by byl rozvod manželství v rozporu se zájmem takového nezletilého dítěte, daným zvláštními důvody. Jestliže již nastaly takové okolnosti, že dítě nabylo plné svéprávnosti před nabytím zletilost, a to bez ohledu na to, zda se tak stalo přiznáním svéprávnosti, nebo uzavřením manželství, je nutno souhlasit s tím, že by již nebylo přiměřeně bránit rozvodu rodičů takového dítěte přesto, že by rozvod manželů byl v rozporu se zájmem nezletilého dítěte manželů, daným zvláštními důvody.¹⁰⁴ K tomu se již v roce 1920 uvádí, že jedná-li se o rozvod manželů, jejichž děti jsou dorostlé, je třeba postupovat tak, jako u manželství bezdětných. Mezi je pravidelně věk 18 let, někdy ovšem zralost nastává dřív, někdy později, což moudrý soudce v konkrétním případě snadno posoudí.¹⁰⁵ Takovými zvláštními důvody, které má na mysli zákonodárce v ustanovení §755 odst. 2 písm. a), jsou zejména invalidita dítěte, jeho fyzické nebo psychické postižení etc.¹⁰⁶ Jak vyplývá z ustanovení §755 odst. 2 písm. a), zákon ukládá soudu zjistit zájem dítěte na trvání manželství i dotazem u opatrovníka, kterého soud jmenuje pro řízení o úpravu poměrů k dítěti na dobu po rozvodu. Podle ustanovení § 469 odst. 1 ZZŘ je dítě v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé zastoupeno opatrovníkem, kterého soud pro řízení jmenuje. Opatrovníkem soud jmenuje zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí.¹⁰⁷

Zájem nezletilého dítěte manželů, které nenabylo plné svéprávnosti, který je dán zvláštními důvody, je **chráněn i procesními ustanoveními ZZŘ**. Tak se v §383-398, kde se upravuje řízení o rozvod manželství, stanoví, že soud může provést jiné než účastníky navržené důkazy mimo jiné také tehdy, je-li toho třeba ke zjištění zájmů nezletilých účastníků, pro něž nemůže být manželství rozvedeno, ačkoli je rozvráceno.¹⁰⁸ Z toho vyplývá, že soud má sám zjišťovat skutečnosti, které nasvědčují tomu, že by rozvod manželství mohl být v rozporu se zájmem nezletilého dítěte manželů, které nenabylo plné svéprávnosti, který je dán zvláštními důvody. Ať to přímo nevyplývá z ustanovení §390 ZZŘ, musíme zde vycházet ze spojení ustanovení §390

¹⁰⁴ Pzn. zletilost viz. OZ, §30, přiznání svéprávnosti viz. OZ, §37.

¹⁰⁵ HORÁK, Antonín. Zákon rozlukový po roce praxe. Úvod. *Právník*, 1920, roč. 59, sešit VIII., s. 283.

¹⁰⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 450.

¹⁰⁷ ZZŘ, § 466 písm. r) a s), § 468 (2), § 469(3).

¹⁰⁸ ZZŘ, § 390.

ZZŘ právě s ustanovením §755 odst. 2, které má částečně procesní povahu, mimo jiné proto, že stanoví, že zájem dítěte na trvání manželství soud zjistí i dotazem u opatrovníka v zákoně specifikovaného. Z použité formulace „...i dotazem u...“ vyplývá, že soud bude zjišťovat, soud bude, a tedy má povinnost zjišťovat, zda rozvod manželství není v rozporu se zájmem nezletilého dítěte manželů, které nenabýlo plné svéprávnosti, který je dán zvláštními důvody. Na jiném místě se potom stanoví, že v odvolacím řízení mohou být uváděny nové skutečnosti a důkazy i tehdy, týkají-li se zájmů nezletilých, pro které nemůže být manželství rozvedeno, ačkoliv je manželství rozvráceno.¹⁰⁹ Tolik k odrazu 755 odst. 2 písm. a) v ZZŘ.

Pokud se jedná o zájem, který brání rozvodu manželství, a jež je vymezen v ustanovení **§755 odst. 2 písm. b)**, je to zájem manžela, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma s tím, že mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství. Jedná se o právní úpravu, která byla v ZOR upravena v ustanovení §24b. V ustanovení §755 odst. 2 písm. b) se již výslovně neuvádí, že se má jednat o návrh na rozvod manželství, s nímž manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a jemuž by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma, nesouhlasí. Z uvedeného však nelze dovozovat, že podle nové právní úpravy již není nutné, aby manžel, s jehož zájmem by byl rozvod v rozporu, s rozvodem nesouhlasil, neboť jestliže by s rozvodem souhlasil a soužití manželů by bylo rozvráceno, pak by soud neměl bránit rozvodu manželství. Toto tvrzení však podřívá absence právního nároku na rozvod manželství.¹¹⁰

V ustanovení **§755 odst. 2** jsou taxativně uvedeny situace, které jestliže nastanou, soud manželství rozvést nesmí. Jenže jestliže platí, že neexistuje právní nárok na rozvod manželství ani tehdy, pokud je soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení, kdy návrh na rozvod manželství byl podán jedním z manželů, a nejsou naplněny okolnosti vypočtené v ustanovení §755 odst. 2, potom z tohoto vyplývá, že soud může návrh na rozvod manželství zamítnout i z jiných důvodů, a to i v situaci, kdy by rozvodu nebránilo samo ustanovení § 755.¹¹¹ Šmíd má za to, že tvrdostní klauzuli lze použít pouze v případě tzv. sporného rozvodu, a to až ve chvíli, kdy se jeden z manželů rozvodu brání a prokáže

¹⁰⁹ ZZŘ, § 397.

¹¹⁰ OZ, § 755 (2) písm. b)

¹¹¹ Pzn. Zden je možné uvažovat nad souladem s právem na spravedlivý proces.

skutečnosti uvedené v ustanovení §755 odst. 2 písm. b) OZ. K tomu dále uvádí, že pokud by manžel, který se rozvodu brání, neunesl své důkazní břemeno při prokazování skutečností vyžadovaných zákonem pro možnost aplikace ustanovení §755 odst. 2 písm. b), nemohl by soud žalobu na rozvod manželství zamítnout s odkazem na tvrdostní klauzuli určenou pro ochranu druhého manžela.¹¹² S tím souhlasím, ale zároveň musím dodat, že v ustanovení § 755 odst. 2 jsou případy, kdy soud manželství rozvést nesmí, ale ze zákona nevyplývá, že pokud nejsou naplněny, ať už vůbec nebo třeba jen z části, soud manželství rozvést musí. Jak je uvedeno výše, zákon tedy připouští i jiné situace, kdy soud manželství nerozvede, takovou situaci může být právě neúplné splnění podmínek uvedených v §755 odst. 2, pokud v daném případě soud dojde k závěru, že by manželství rozvedeno být nemělo. Odůvodnění takového rozhodnutí by mělo být přesvědčivé.¹¹³

Pokud se jedná o **zvlášť závažnou újmu**, kterou je třeba chápat především jako újmu osobní, má se jí namysli například invalidita manžela, který se rozvodu brání a jeho odkázanost na pomoc druhého manžela. Mimořádné okolnosti mají spočívat zejména v délce trvání manželství, ale i zdravotním stavu druhého manžela.¹¹⁴ ZOR potom stanovil ve svém ustanovení §24b odst. 2, že jestliže však manželé spolu nežijí po dobu delší než tři roky, soud manželství rozvede, jsou-li splněny podmínky §24. Mimo to, že toto ustanovení zakazuje aplikaci tvrdostní klauzule v případě, kdy jsou sice splněny ostatní podmínky pro její aplikaci, ale manželé spolu po dobu delší než tři roky nežijí, vyplývá z něj i jiná důležitější skutečnost. Zákon zde totiž nestanoví soudu možnost v takovém případě manželství rozvést, ale výslovně uvádí, že pokud jsou splněny podmínky §24, soud manželství rozvede, a tedy má povinnost manželství rozvést. Tato použitá formulace by spíše směřovala k tomu, že zákonodárce s existencí právního nároku na rozvod manželství počítal, to vše samozřejmě za splnění podmínek zákonem stanovených, nicméně použitá formulace nenasvědčuje, dle mého názoru tomu, že by mělo být rozhodnutí ponecháno na úvaze soudu. Občanský zákoník však už uvedenou formulaci nepřevzal a z §755 odst. 2 písm. b) in fine vyplývá, že pokud manželé spolu již nežijí alespoň po dobu tří let, může být manželství rozvedeno. Zákon však již nepřevzal formulaci, že v takovém případě soud manželství rozvede, jsou-li splněny podmínky v ustanovení §755 odst. 1.

¹¹² ŠMÍD, Ondřej a kol. *Rozvod...*, s. 60.

¹¹³ OSŘ, § 157 (2).

¹¹⁴ HRUŠÁKOVÁ, *Zákon o rodině. Zákon o...*, s. 87 - 88.

K uvedené **tříleté lhůtě** je možno ještě uvést, že pokud ZOR v ustanovení §24b uváděl, že se musí jednat o dobu delší než tři roky, došlo v nové právní úpravě k upřesnění, když zákon nově stanoví, že se má jednat alespoň o dobu tří let. Ať se může zdát, že mezi původní a novou právní úpravou je nepatrný rozdíl, komentář k ZOR k ustanovení §24b uvádí, že dobu delší než tři roky není možné vykládat extenzivně, ale oddělené žití musí trvat nejméně tři roky.¹¹⁵ Z uvedeného je zřejmé, že došlo jen k formulačnímu upřesnění.

Do **ustanovení §755 odst. 3** byl přesunut text zákon, který měl v ZOR své místo v ustanovení §25. Občanský zákoník v ustanovení §755 odst. 3 uvádí, že mají-li manželé nezletilé dítě, které není plně svéprávné, soud manželství nerozvede, dokud nerozhodne o poměrech dítěte v době po rozvodu manželů.¹¹⁶ Velkou novelou došlo k oddělení řízení o rozvodu manželství od řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. Došlo tak k návratu k právní úpravě, která byla obsažena již v ZPR, který v ustanovení §32 uváděl, že rozhodnutí, jímž se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, nelze vydat, dokud nejsou pro dobu po rozvodu upravena práva a povinnosti rodičů stran dítěte a jeho majetku.¹¹⁷ Jak vyplývá právě z ustanovení § 755 odst. 3, oddělení obou řízení převzal i OZ.¹¹⁸

V **ustanovení § 756 OZ** se uvádí, že soud, který rozhoduje o rozvodu manželství, zjišťuje existenci rozvratu manželství, a přitom zjišťuje jeho příčiny, pokud dále není stanoveno jinak.¹¹⁹ Důvodová zpráva k tomu uvádí, že se rozlišuje rozvod se zjišťováním příčin rozvratu¹²⁰ a rozvod bez zjišťování příčin rozvratu¹²¹. V prvním případě musí žalobce tvrdit a dokazovat kvalifikovaný rozvrat manželských vztahů. Je pak na soudu, aby se rozvratem a jeho příčinami zabýval v odůvodnění vyhovujícího rozhodnutí o návrhu na rozvod, aby mohlo být těchto rozhodných skutečností využito pro rozhodování jiná, jako osobní, tak majetková.¹²² Z uvedeného ustanovení rovněž vyplývá, že soud nezjišťuje existenci kvalifikovaného rozvratu a jeho příčiny, jestliže takový postup vyplývá z jiného ustanovení zákona. Ustanovení §756 se tak neuplatní v případě rozvodu podle ustanovení §757 OZ, neboť v případě rozvodu podle §757 soud

¹¹⁵ Tamtéž, s. 88.

¹¹⁶ OZ, § 755(3).

¹¹⁷ ZPR, §32.

¹¹⁸ HRUŠÁKOVÁ: *Občanský zákoník II. Rodinné...*, s. 452.

¹¹⁹ OZ, §756.

¹²⁰ Pzn. rozvod bez domněnky rozvratu.

¹²¹ Pzn. rozvod s domněnkou rozvratu.

¹²² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ze dne 3. února 2012, §756.

manželství rozvede, aniž zjišťuje příčiny rozvratu manželství, pokud jsou splněny podmínky přepokládané daným ustanovením. Jak již bylo uvedeno výše, v případě rozvodu podle §757 se jedná o tzv. rozvod s domněnkou rozvratu. Hrušáková k ustanovení §756 uvádí, že zjišťování příčin rozvratu se výrazně zformalizovalo, postupně se posunulo do především formalistických tvrzení. Uvádí, že skutečnou příčinu rozvratu je schopn spíše zjistit psycholog se specializací na manželské záležitosti než rozvodový soudce.¹²³ Vždyť v uvedeném skrývá se mnoho. Nepřímou se potvrzuje vysoká míra komplikovanosti mezilidských vztahů, kdy tato je ještě stupňována, jedná-li se o vztahy mezi manžely. Vždyť právě proto nemá být vztah hodnocen třetí osobou, jedná se o otázky tak citlivé, že se má celý průběh co nejvíce urychlit a usnadnit, domníváme se, že opak nikomu neprospívá. Za základ každého vztahu je třeba pokládat slušnost, absentuje-li ve vztahu toto minimum, vztah stává se bezesmyslným.¹²⁴

Výkladové ustanovení §758, které zakončuje Oddíl 2, ve kterém je vymezena právní úprava rozvodu manželství, vymezuje, kdy spolu manželé nežijí. Důvodová zpráva k tomuto ustanovení uvádí, že má vyjádřit, co se rozumí odděleným žitím manželů. Důvodová zpráva dále uvádí, že ustanovení by mělo napomoci lépe řešit otázku povinností a práv manželů v přechodném období.¹²⁵ Jistě je nutno souhlasit s tím, že oddělené žití manželů bude ve většině případů jevem přechodným, ale nemusí tomu tak být vždy, neboť je možné si představit i situaci, kdy manželé spolu dlouhodobě nežijí, alespoň jeden z nich nemá zájem manželské soužití obnovit a zároveň žádný z manželů nepodá návrh na rozvod manželství. Manželství tak může zaniknout smrtí jednoho z manželů i po několika letech odděleného žití. Hrušáková k tomu uvádí, že společné soužití znamená společné sdílení svých zájmů, potřeb, radostí, problémů a intimního soužití.¹²⁶

3.2 Rozvod manželství jako zvláštní řízení soudní

Dne 1. ledna 2014 nabyl účinnosti ZZŘ. Mezi taková zvláštní řízení bylo zakotveno také řízení o rozvod manželství a toto řízení tak získalo samostatnou právní

¹²³ HRUŠÁKOVÁ: *Občanský zákoník II. Rodinné...*, s. 455.

¹²⁴ Pzn. více viz kapitola 4.

¹²⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ze dne 3. února 2012, §758.

¹²⁶ HRUŠÁKOVÁ: *Občanský zákoník II. Rodinné...*, s. 461.

úpravu, a to s ohledem na celou řadu specifík rozvodového řízení. Řízení o rozvod je zakotveno v ustanoveních §383 až §398 ZZŘ a jak se uvádí na více místech, zůstává i nadále řízením sporným.^{127,128} Důvodová zpráva k ZZŘ potvrzuje sporný charakter řízení o rozvod manželství, když stanoví, že není možné takové řízení považovat za řízení „typicky sporné“, neboť kombinuje prvky sporného i nesporného řízení do té míry, že se zákonodárce rozhodl pro zvláštní právní úpravu takového řízení. Uvádí rovněž, že řízení o rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu je někdy považováno za období řízení nesporného.¹²⁹ Z použité formulace vyplývá, že u řízení o rozvod manželství se zjišťováním příčin rozvratu převažuje sporný charakter takového řízení. Skutečnost, že bylo řízení o rozvod řízení zařazeno mezi zvláštní řízení do zákona o zvláštních řízeních soudních, má znamenat, že se jedná o řízení, které vykazuje výrazná specifika od standardního průběhu řízení, nelze však z takového zařazení usuzovat na spornost nebo nespornost řízení o rozvod manželství. Nedomníváme se, že by bylo zcela od věci, kdybychom se v případě řízení o rozvod manželství jednoduše vyhnuli ostrému odlišení mezi sporným a nesporným řízením a hovořili o něm jako o zvláštním řízení kombinovaném. Jak uvádí Svoboda, Řízení o rozvod manželství je kombinovaným procesem, na který se uplatní jak pravidla typická pro spor, tak pro nedor.¹³⁰ Nutno souhlasit, že zvláštní úprava řízení o rozvod manželství je, vzhledem k výrazným odlišnostem od standardního sporného řízení, skutečně na místě. Hrušáková k tomu uvádí, že jedním z mnoha důvodů, proč bylo řízení o rozvod manželství nově upraveno jako zvláštní řízení o rozvod manželství v zákonu o zvláštních řízeních soudních, byla skutečnost, že výjimky z obecné úpravy sporného řízení byly upraveny na mnoha místech.¹³¹ Vzhledem k charakteru této práce je významná především změna zakotvená v ustanovení §385 ZZŘ, kde se stanoví, že účastníky řízení o rozvod manželství jsou manželé.¹³² Tato změna je odůvodněna hlavně skutečností, že rozvod manželství je iudicium duplex a označení účastníků jako žalobce a žalovaného, bylo tedy zcela nevhodné, útočící na lidskou důstojnost a zhoršující emocionální napětí rozvodového řízení. Ustanovení §385 ZZŘ tak zavádí materiální pojetí účastníků řízení

¹²⁷ Tamtéž, s. 454.

¹²⁸ Stejně: ŠMÍD, Ondřej. Řízení o rozvodu manželství nově. *Rekodifikace & praxe*, 2014, roč. 2, č.1, s.2.

¹²⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, s. 167 a 170.

¹³⁰ SVOBODA, Karel. Zamyšlení nad povahou řízení o rozvod manželství. *Jurisprudence*, 2011, roč. 21, č. 2, s. 27 – 30.

¹³¹ HRUŠÁKOVÁ: *Občanský zákoník II. Rodinné...*, s. 453.

¹³² ZZŘ, §385.

o rozvod manželství.¹³³ Nově zákon umožňuje zahájit řízení o rozvod manželství rovněž společným návrhem manželů, navrhují-li rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství.¹³⁴

V ustanovení §389 ZZŘ se ukládá soudu povinnost k projednání věci nařídít jednání, na kterém vyslechne účastníky. Upustit od výsledku účastníků lze v případě, pokud by jeho provedení bylo spojeno s velkými obtížemi.¹³⁵ Důvodová zpráva k tomu uvádí, že s ohledem na společenský význam institutu manželství, povinnost soudu usilovat o smíření manželů a vést je k odstranění příčin rozvratu je soud povinen účastníky předvolat k jednání a provést jejich výsledky.¹³⁶ Nutno souhlasit s tím, že osobní účast manželů u řízení o rozvod manželství by měla být vyžadována. Šmíd k tomuto ještě pokládá otázku, kde je hranice nezbytné účasti tam, kde se jeden z manželů účasti na jednání záměrně vyhýbá nebo kdy pro „desetiminutový výslech“ u rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu, musí manžel s velmi vysokými náklady cestovat např. osmnáct hodin tam i zpět.¹³⁷ Na jiném místě je zakotvení povinnosti soudu nařizovat v rozvodových věcech v případě nesporného rozvodu jednání a obligatorní výslech účastníků považováno za krok zpět.¹³⁸ Jako příklad dr. Šmíd odkazuje na OSŘ ve znění účinném do 30. 6. 1973, který v ustanoveních § 70 – 72 upravoval řízení o smíření manželů. Hrušáková hovoří o určitém „zprísňení“ rozvodu.¹³⁹ Jestliže se vrátíme k tomu, co k ustanovení §389 ZZŘ uvádí důvodová zpráva, pak je nutno souhlasit s tím, že předmětné ustanovení má nepopiratelný význam, jestliže je odůvodněno společenským významem institutu manželství. Pokud se ale jedná o povinnost soudu usilovat o smíření manželů a o vedení manželů k odstranění příčin rozvratu, vzbuzuje ustanovení jisté pochybnosti.¹⁴⁰ V případě rozvodu podle ustanovení §755 má sice soud povinnost zjišťovat příčiny rozvratu manželství, ale k tomu se v odborné literatuře uvádí, že postupně se zjišťování příčin rozvratu posunulo do spíše

¹³³ Pzn. více viz. ŠMÍD, Ondřej a kol. *Rozvod...*, s. 191-193.

¹³⁴ ZZŘ, §384(1).

¹³⁵ ZZŘ, §389.

¹³⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, s. 171.

¹³⁷ ŠMÍD, Ondřej a kol. *Rozvod...*, s. 197.

¹³⁸ ŠMÍD, Ondřej. Řízení o rozvodu manželství nově. *Rekodifikace & praxe*, 2014, roč. 2, č.1, s. 2.

¹³⁹ HRUŠÁKOVÁ: *Občanský zákoník II. Rodinné...*, s. 454.

¹⁴⁰ Pzn. S tím souvisí ustanovení §756 OZ, které ukládá soudu povinnost zjišťovat příčiny rozvratu manželství, pokud dále není stanoveno jinak- viz. §757 OZ, neboť pokud ponecháme stranou otázku, do jaké míry se soudu může podařit příčiny rozvratu manželství zjistit, když už se o to pokouší, není pravděpodobně lepšího prostředku, než je výslech účastníků. To si zákonodárce uvědomuje a stanovil tak v ustanovení § 389 ZZŘ obligatorní nařízení jednání a výslech účastníků.

formalistických tvrzení.¹⁴¹ Ztotožňuji se s názorem, že je většinou zcela nemožné zjistit skutečnou příčinu rozvodu manželství, neboť takových příčin může být celá řada, kdy každá z nich samostatně, nebo stanuvší se pouze jedenkrát a nikoliv opakovaně, by byla příčinou rozvratu manželství jen obtížně. Jestliže se jako nejčastější příčina rozvratu manželství v odůvodnění rozsudku o rozvod manželství uvádí neshoda zájmů a povah, případně nevěra jednoho z manželů,¹⁴² nabízí se otázka, jakým způsobem má soud vést manžele k odstranění příčin rozvratu. Snahu o odstranění příčin rozvratu manželství uvedených výše považujeme nejen za nedůstojnou, ale máme za to, že takové snažení je doslova sisyfovská práce. Pokud bychom připustili, že za uvedenými příčinami se skrývají příčiny jiné, které však nelze přesně určit, potom však nutno konstatovat, že jen těžko může vést soud manžele k odstranění něčeho, co nedokáže určit. Lze si představit, že v určitém případě by se skutečně mohlo jednat o jednu zcela zřejmou příčinu rozvratu manželství, ale takové případy nebudou časté.¹⁴³ Domníváme se, že o možnosti smíření manželů je možné hovořit jen v těch výjimečných případech, kdy se pravé příčiny rozvratu manželství podaří skutečně identifikovat a následně překonat. Otázkou zůstává, zda je vhodné, aby byla tato snaha uskutečňována právě v řízení před soudem, když je nezbytně spojena s jistou formálností a časovou náročností.¹⁴⁴ Hrušáková k tomu uvádí, že z psychologického hlediska je jednacím místem to nejméně vhodné místo pro účinný pokus o smíření manželů.¹⁴⁵ Poněkud odlišná je však situace v případě rozvodu manželství podle ustanovení §757, kdy soud vůbec nezjišťuje příčiny rozvratu manželství. Jestliže příčiny rozvratu manželství nezjišťuje, může je tedy znát jen náhodou a pokud je nezná, je nutno vážně pochybovat o možnosti úspěšného vedení manželů k jejich odstranění. Jestliže nezná příčiny rozvratu, jak má vést manžele k jejich odstranění? Jak má v takovém případě usilovat o smíření manželů? K odstavci druhému ustanovení §389 ZZŘ už jen dodám, že jej nepokládám za příliš funkční, neboť se nedomnívám, že v případě, kdy je skutečně dán kvalifikovaný rozvrat, není dán zájem kohokoliv na zachování takového manželství. Z ustanovení §389 odst. 2 spíše vyplývá snaha zákonodárce o zachování manželství, ale

¹⁴¹ HRUŠÁKOVÁ: *Občanský zákoník II. Rodinné...*, s. 455.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Pzn. e.g. doposud bezproblémové manželství je postiženo úmrtím dítěte, které zahynulo při dopravní nehodě, kterou zavinil jeden z manželů svou neopatrnou jízdou. Invalidita manžela způsobená neopatrnou jízdou druhého manžela, kdy invalidní manžel se domnívá, že mu nedokáže odpustit, alkoholismus manžela, nemožnost jednoho z manželů mít děti, etc.

¹⁴⁴ Pzn. K mediaci viz níže.

¹⁴⁵ HRUŠÁKOVÁ: *Občanský zákoník II. Rodinné...*, s. 455.

smysl by mohl být i jiný. Jestliže tedy připustíme, že smyslem daného ustanovení je úmysl zákonodárce snažit se o zachování manželství, což by se mělo stát tak, že se soudu v jednotlivém konkrétním případě podaří vést manžele úspěšně k odstranění příčin rozvratu manželství a následně bude zároveň úspěšný při usilování o jejich smíření, potom se nabízí otázka, jaký rozvrat se má v ustanovení §389 na mysli, neboť jistě by se mělo jednat o rozvrat kvalifikovaný tedy ten, který je specifikován v ustanovení § 755 OZ. Takový kvalifikovaný rozvrat je však kvalifikovaný právě tehdy, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně a zároveň nelze očekávat obnovení takového soužití manželů. Pokud tedy je dán rozvrat takové intenzity, potom to spíše popírá, že by smyslem ustanovení §389 odst. 2 měla být snaha o zachování manželství, neboť rozvrat takové intenzity má být rozvratem definitivním a lze se jen stěží domnívat, že v takovém případě snaha soudu specifikovaná v ustanovení § 389 ZZŘ mohla být úspěšná. Smysl daného ustanovení by však mohl být i jiný. Připusťme na okamžik, že rozvrat, který je uveden v ustanovení 389 odst. 2, není rozvratem kvalifikovaným, ale je rozvratem, který takové intenzity z nějakého důvodu nedosahuje. Pak by bylo možno soudit, že smyslem daného ustanovení je snaha pomoci manželům překonat takový rozvrat ve chvíli, kdy se nejedná o rozvrat dosahující intenzity, kterou vyžaduje ustanovení §755 odst. 1, aby manželství mohlo být rozvedeno. Jestliže však ustanovení § 389 odst. 2 hovoří o rozvratu kvalifikovaném (Může hovořit o obou variantách.), potom by mělo smysl především tehdy, pokud by nastaly okolnosti vymezené v ustanovení § 755 odst. 2 písm. a) a b). Jak je uvedeno výše, jedná se o takové případy, kdy je sice dán kvalifikovaný rozvrat manželů, který je podmínkou pro to, aby manželství mohlo být rozvedeno, ale zároveň jsou přítomny okolnosti, které rozvod činí v daném případě nemožným. V takovém případě by snad taková snaha soudu o odstranění příčin rozvratu a usilování o smíření manželů byli na místě. Jak vyplývá z toho, co bylo již uvedeno, nedomnívám se však, že taková snaha by v uvedeném případě byla na místě proto, že by mělo být možné kvalifikovaný rozvrat odstranit, ale tato snaha by měla mít za cíl co nejvíce snížit negativní dopad odepření soudu manželství rozvést tehdy, kdy je soužití manželů sice kvalifikovaně rozvráceno, ale z důvodu naplnění okolností, které jsou vymezeny v ustanovení § 755 odst. 2 písm. a) a b) je rozvod manželství zákonem zakázán. V ustanovení § 395 ZZŘ je potom zakotvena nepřipustnost odvolání v případech, kdy bylo vyhověno společnému návrhu na rozvod manželství.

4 Manželství bez lásky je čekáním na jeho zánik

„Slušný člověk dokáže pochopit mnohé, násilí však nikdy.“¹⁴⁶

Snad hodila by se na úvod myšlenka, za jejíhož autora bývá označován Tomáš Garrigue Masaryk: „Manželství jest svátost, podaří-li se; nepodaří-li se, jest peklo.“¹⁴⁷ V předchozích kapitolách nastínili jsme stručně vývoj právní úpravy ukončení manželství až po současnost, což považuji za nezbytný základ pro to, co bude řečeno dále. Ve čtvrté kapitole dostávám se k meritu věci, když pozornost bude věnována účinné právní úpravě z hlediska možných změn *de lege ferenda*, tedy úvahou nad tím, zda je účinná právní úprava v souladu s dosaženým stupněm společenského vývoje, zda je v souladu s hodnotami, ke kterým se dnešní společnost hlásí a zda není v rozporu s přirozeným právem jednotlivce brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých a napomáhá-li ochraně důstojnosti a svobodě člověka. Nejdříve zaměříme pozornost na institut manželství, budeme se zabývat právní úpravou manželství, smyslem manželství a důvodným očekáváním manželů. Pokusíme se o kritický rozbor účinné právní úpravy rozvodu manželství podle ustanovení §755 OZ, kdy cílem nebude prověřit kvalitu právní úpravy, neboť tato je nepopíratelná, cílem bude zjistit, zda nenastal správný čas pro úvahy nad změnou právní úpravy rozvodu manželství, či zda lze alespoň uvažovat nad tím, že v dohledné době takový čas nastane. Zmíníme se rovněž o mediaci v řízení o rozvod.

Snad mi čtenář odpustí, když na tomto místě vypůjčíme si trochu skromnosti a pokory, neboť jen stěží bychom lépe vyjádřili, co již jinde bylo napsáno a na tomto místě musí nezbytně být uvedeno: „Vím, že snáze jest posuzovati, než dílo tvořiti. Jestliže se nám tedy udá konstatovati vady, prosím, aby to nebylo pokládáno za výtku, ale bylo tak loajálně přijato, jak loajálně bylo míněno. Nedoufám, že každý ve všem bude souhlasiti, přece však se domnívám, že hlediska, která se nám otevřou, zasluhují vždy aspoň bedlivé úvahy.“¹⁴⁸

¹⁴⁶ Autor.

¹⁴⁷ VACEK, Václav. *Rozvod a rozluka: nová úprava manželského práva v Československé republice*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1920. 31 s.

¹⁴⁸ HORÁK, Antonín. Zákon rozlukový po roce praxe. Úvod. *Právník*, 1920, roč. 59, sešit VIII., s. 273.

4.1 Manželství

Na tomto místě prosím dovolte, abychom se přenesli o téměř jedno století zpátky. „Neznačí mnoho prohrátí proces nebo i prohrávati všecky napořád, málokdy jde o otázku životní. Ale prohrátí partii manželskou, může znamenat prohranou partii života, ztracené životní štěstí. Proto jest právo manželské nejdůležitějším odvětvím zákonodárství v oblasti řádu soukromoprávního. Jiné materie jsou snad složitější, snad vyžadují na zákonodárci více vtipu, snad i více logiky, ale tato předpokládá vedle slušné dávky toho všeho ještě velikou znalost života, bohatou zkušenost a hlubokou psychologii [...]“^{149,150} „Manželství jest spojení muže a ženy odpovídající právu.“¹⁵¹ „Manželství jest právem uznané, úplné a trvalé společenství života mezi dvěma osobami různého pohlaví.“¹⁵² Jinde se přímo odkazuje na znění ZOR. „Manželství je trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem.“^{153,154} „Manželství je obvykle společensky uznaný, legalizovaný sexuální vztah mezi dvěma nebo více partnery opačného pohlaví, o kterém se předpokládá, že se dříve či později stane základem rodiny. [...] proces permanentního vzájemného přizpůsobování partnerů, [...] Dnešní manželství je poznamenáno převahou individuální svobodné volby partnera, často motivované citovým vztahem, láskou.“¹⁵⁵ Současný vývoj je provázen vzestupem citového individualismu, tedy vytvářením manželských vztahů na základě osobní volby, jež vychází z romantické lásky nebo sexuální přitažlivosti.¹⁵⁶ „A člověk jest podle přirozenosti své založen, abych tak řek, rodině, má potřebí lásky, ale krom lásky erotické není skutečné a pravé lásky, než v životě rodinném. [...] Rodiny není třeba pro blaho státu, ale pro blaho člověka, [...] Tak to je jediné, co zůstává ze všeho jako skutečné a pravdivé, jest dvojí: láska milostná a láska rodinná, ale to stačí, aby život stál

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Pzn. K významu manželství viz 51. Schůze Národního shromáždění československého.

¹⁵¹ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Díl 16.* Praha: Paseka / Argo, 1999. s. 795.

¹⁵² VESELÝ, F. X. *Všeobecný slovník právní. Díl druhý.* SPÁČIL, Jiří, (ed.). Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009. s. 297.

¹⁵³ HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník.* 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 403.

¹⁵⁴ MADAR, Zdeněk a kol. *Slovník českého práva.* I. díl. 2. vydání. Praha: Linde, 1999. s. 605.

¹⁵⁵ PETRUSEK, Miloslav a kol. *Velký sociologický slovník.* Svazek I. (A-O). Praha: Karolinum, 1996. s. 590.

¹⁵⁶ GIDDENS, Anthony. *Sociologie.* Praha: Argo, 1999. s. 158.

za to.¹⁵⁷ K pojmu manželství, přibýly nám tedy pojmy láska a štěstí, kdy všechny tři pojmy spolu souvisí. I OZ hovoří v jednom ze svých úvodních ustanovení o štěstí. Ustanovení § 3 odst. 1 OZ stanoví, že soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.¹⁵⁸ Ač je pojem láska v souvislosti s manželstvím zmiňován relativně často, OZ jej nikde neužívá. Jestliže o manželství můžeme říci, že se jedná o právní institut, právní pojem právem vytvořený, o štěstí to říci nelze, i když jej občanský zákoník užívá, pojem láska ani neužívá.¹⁵⁹ Většinou je pojem užíván ve vztahu k prostředí, kde by mělo dítě vyrůstat. Nelze však hovořit o častém výskytu tohoto pojmu v pramenech práva. V teorii práva se uvádí, že není téměř žádný významný společenský vztah, který by nebyl upraven právními normami, kdy jako výjimky se uvádí přátelství, náklonnost, láska.¹⁶⁰ Westphálová konstatuje, že zákonodárce by měl mít na zřeteli, že právní norma nemůže uložit člověku, aby k někomu pociťoval náklonnost, vážil si ho, miloval jej a chtěl s ním prožít zbytek svého života. Bylo by vhodné dodat, že právní norma toto uložit člověku může a domnívám se, že normu, která toto člověku nepřímo ukládá, máme e.g. v ustanovení §687 odst. 2. To potvrzuje i Westphálová, když uvádí, že takové normy mají povahu proklamativních právních ustanovení.¹⁶¹ O vynutitelnosti takových uložených povinností samozřejmě nelze hovořit.¹⁶² Spravedlivá právní norma by však takovou povinnost ukládat neměla. Každý přeci obecně ví, jak by se měl v manželství chovat a každý přeci ví, že k řádnému chování, které se mezi manžely očekává, nemůže být nijak nucen. Uvedené se samozřejmě netýká povinnosti se podporovat, vytvářet zdravé rodinné prostředí a povinnosti společně pečovat o děti. Telec k tomu velmi správně uvádí, příkladem na subjektivním právu manželském na věrnost druhého manžela, že takové právo je vybaveno nárokem, a to exekvovatelným nárokem

¹⁵⁷ HORÁK, Antonín. Zákon rozlukový po roce praxe. Úvod. *Právník*, 1920, roč. 59, sešit VIII., s. 278.

¹⁵⁸ OZ, § 3(1).

¹⁵⁹ Pojem láska je obsažen e.g. v §31(2) ZOR, ve znění účinném do 31.7. 1998, v čl.1 ZOR ve znění do 31. 7. 1998 se uvádí, že manželství v naší společnosti spočívá na pevných citových vztazích mezi mužem a ženou. Ustanovení §1 stanovilo, že manželství se uzavírá na základě dobrovolného rozhodnutí muže a ženy vytvořit harmonické, pevné a trvalé životní společenství. Úmluva o právech dítěte v preambuli stanoví, že dítě musí vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění. Pojem láska se používá i jinde e.g. Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, Deklarace práv dítěte, zásada 6., Patent o zrušení nevolnictví, Břetislavova dekreta, etc.

¹⁶⁰ KUBU, Lubomír, HUNGR, Pavel, OSINA, Petr. *Teorie práva*. Praha: Linde, 2007. s. 15.

¹⁶¹ WESTPHALOVÁ, Lenka, SPÁČIL, Ondřej. Nová právní úprava osobních vztahů mezi manžely. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 6, s. 216.

¹⁶² Srov. prof. Telec níže.

zdržovacím. Dodává však, že praktické uplatnění tohoto nároku je problematické, ne-li nemožné.¹⁶³ Jinde se uvádí, že porušení manželské povinnosti věrnosti se již dnes nemůže projevit jinak, než jako případná příčina, nebo následek rozvratu manželství, vedoucí k rozvodu a odůvodňující jej.¹⁶⁴ Snad by bylo možné říci, že manželství má svou vnitřní a vnější složku. Za vnitřní složku je možné označit právě lásku, která je předpokladem manželského i rodinného štěstí, vnější složkou je potom manželství jako institut právní. Jestliže však láska i štěstí jsou na manželství nezávislé, manželství bez nich, tedy manželství, kterému chybí jeho vnitřní složka, vlastně ani „manželstvím není“. Kdo má zájem na takovém manželství?¹⁶⁵ **Co je vlastně láska, o které zde hovoříme,? Co je štěstí?** Slovník spisovného jazyka českého definuje lásku jako vřelý cit náklonnosti, přichylnosti, obliby, milostný cit ženy k muži a naopak, záliba, obliba.¹⁶⁶ Citem potom rozumíme stránku duševního dění, která se projevuje nejčastěji libostí nebo nelibostí ve vztahu k osobám, věcem, jevům nebo také porozumění, vnímavost smysl.¹⁶⁷ Štěstí je pocit blaha, úplného uspokojení, zdar, úspěch, příznivá shoda okolností.¹⁶⁸ Každý člověk si přeje být šťastný a různí lidé mohou mít o štěstí různou představu. Z toho důvodu má každý právo si žít podle svého, neporušuje-li přitom práva jiných, a každý může usilovat o vlastní štěstí podle libosti, nepůsobí-li to jiným bezdůvodnou újmu.¹⁶⁹ Necht' se každý chová podle své vůle, pokud tím neohrožuje právem chráněné zájmy.¹⁷⁰ Občanský zákoník definuje manželství v ustanovení § 655, kde se stanoví, že manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon.¹⁷¹ Zákon o rodině v ustanovení § 1 stanovil, že manželství je trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Legální definice manželství byla tedy jen formulačně upřesněna.¹⁷² Ze zákonné definice vyplývá, že manželství může vzniknout jen mezi ženou a mužem, a to pouze mezi jednou ženou a jedním mužem. Aby manželství skutečně vzniklo, musí

¹⁶³ TELEČEK, Ivo. Subjektivní práva rodinná. *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 3, s. 82.

¹⁶⁴ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského...*, s. 40.

¹⁶⁵ Pzn. Nutno podotknout, aby každý věc posuzoval oboustranně, majíc na mysli Kantův kategorický imperativ. K tomu více dále.

¹⁶⁶ HAVRÁNEK, Bohuslav a kol. *Slovník spisovného jazyka českého II*. Praha: Academia, 1989. s. 516.

¹⁶⁷ HAVRÁNEK, Bohuslav a kol. *Slovník spisovného jazyka českého I*. Praha: Academia, 1989. s. 214 - 215

¹⁶⁸ HAVRÁNEK, Bohuslav a kol. *Slovník spisovného jazyka českého VI*. Praha: Academia, 1989. s. 76.

¹⁶⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 3.

¹⁷⁰ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1 – 654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 53.

¹⁷¹ OZ, §655.

¹⁷² Pzn. Více viz. ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 3.

vzniknout způsobem, který stanoví občanský zákoník. Zákonem stanovený způsob je vymezen v ustanovení § 656 an., kde se stanoví, že manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství, že spolu vstupují do manželství. Obřad je veřejný a slavnostní; činí se v přítomnosti dvou svědků.¹⁷³ Zákon rozlišuje sňatek občanský a sňatek církevní podle toho, před jakým orgánem je sňatek uzavírán.¹⁷⁴ Manželství vzniká kladnou odpovědí obou snoubenců na otázku oprávněného orgánu, zda spolu chtějí vstoupit do manželství.¹⁷⁵ Nově právní úprava stanoví, že manželství vznikne i jinak, je-li zřejmé, že snoubenci prohlašují svou sňateční vůli.¹⁷⁶ Ustanovení §665 stanoví, že snoubenci při sňatečním obřadu uvedou, dříve než učiní sňateční projev vůle, že jim nejsou známy překážky, které by jim bránily uzavřít manželství, že navzájem znají svůj zdravotní stav a že zvážili uspořádání budoucích majetkových poměrů, svého bydlení a hmotné zajištění po uzavření manželství.¹⁷⁷ K tomu se v literatuře uvádí, že nedodržení tohoto ustanovení nemá vliv na vznik manželství, neboť manželství vzniká prohlášením učiněným podle ustanovení § 656.¹⁷⁸ Kdy se jedná o manželství zdánlivé a kdy o manželství neplatné vymezuje OZ v ustanovení §677 an. K označení manželství za trvalý svazek důvodová zpráva velmi správně dodává, že se v případě manželství jedná o svazek plánovaný jako trvalý.¹⁷⁹ Trvalost v zákonné definici manželství má tedy znamenat především skutečnost, že právní úprava nezná manželství na zkoušku či manželství, jež by zaniklo uplynutím času.¹⁸⁰ To se potvrzuje i jinde, když se v ustanovení §757 odst. 1 písm. a) požaduje, aby manželství trvalo alespoň jeden rok a manželé spolu déle než šest měsíců nežili. Pokud jsou splněny i další podmínky předmětného ustanovení, může být manželství rozvedeno.¹⁸¹ Není snad pravdou, že není třeba slibů pro případ, že manželství bude skutečně trvalé, ale je třeba především závazků pro případ, že se manželství nepodaří, nepodaří se vztah, láska se vytratí. V úvodu této kapitoly byl zmíněn pojem důvodné očekávání manželů, který úzce souvisí právě s trvalostí manželství, neboť je to právě manželství, jehož uzavření vede manžele k důvodnému očekávání, že spolu zůstanou,

¹⁷³ OZ, §656.

¹⁷⁴ OZ, §657.

¹⁷⁵ OZ, §659.

¹⁷⁶ OZ, §659 in fine.

¹⁷⁷ OZ, §665.

¹⁷⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 24.

¹⁷⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 655.

¹⁸⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. §655, s. 3.

¹⁸¹ OZ, §757(1) písm. a)

dokud je smrt nerozdělí. Je samozřejmé, že s uzavřením manželství souvisí i jiná důvodná očekávání. Westphálová hovoří o očekávaném způsobu chování.¹⁸² Nikde se nestanoví nic o lásce či štěstí. Zákon uvádí, že hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.¹⁸³ Možná by více odpovídalo realitě, kdyby zákon stanovil, že hlavním účelem manželství je zajistit nejvyšší možnou ochranu a pomoc manželům a jejich společným dětem pro případ rozvodu manželství. Pro případ, že soužití bude postiženo rozvratem. Hlavním účelem manželství, o kterém doufáme, že se nenaplní, je tedy rozvod. Psycholog Tomáš Novák k tomu uvádí, že manželství k lásce nepotřebujeme, ale je ho třeba, když se láska vytratila a ani jeden z manželů nemá dopadnout jako sedláci u Chlumce.¹⁸⁴ Snad by manželství mohlo být definováno i následovně: „Manželství je svazek muže a ženy založený na vřelém citu náklonnosti, vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon.“

4.2 Horší než předčasné manželství je už jen opožděný rozvod¹⁸⁵

V této podkapitole bude zkoumáno ustanovení §755 z pohledu možných změn de lege ferenda. Pokusíme se odpovědět na otázku, zda je v souladu s dosaženým stupněm vývoje společnosti, že právní úprava nezaručuje právo na rozvod manželství, a to ať už se jedná o rozvod podle ustanovení §755 odst. 1 OZ, nebo o jeho modifikace uvedené v odst. 2 a budeme se rovněž zabývat nezbytností prokazování kvalifikovaného rozvratu manželství.

S tím co bude uvedeno níže, úzce souvisí pojem právní přesvědčení. Právním přesvědčením potom rozumíme to, co všeobecně odpovídá pojmu spravedlnost. Relativnost pojmu spravedlnost však nespočívá v tom, že každý může mít jinou představu o tom, co je spravedlivé, neboť nutno konstatovat, že v určitém čase lze spravedlnost objektivizovat. Relativnost spravedlnosti spočívá v tom, že v jednom čase je možné považovat něco za spravedlivé a v jiném je možné to stejné považovat za nespravedlivé. Tak třeba trest smrti, který umožňoval uložit zákon č. 140/1961 Sb.,

¹⁸² WESTPHALOVÁ, Lenka. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 77.

¹⁸³ OZ, §655.

¹⁸⁴ NOVÁK, Tomáš. Manželské a rodinné mýty. *Rodinné listy*, 2013, roč. 2, č. 1. s. 30.

¹⁸⁵ Louis De Boissy, citát [online]. citaty.net [cit. 2. 11. 2014]. Dostupné na <<http://citaty.net/autori/louis-de-boissy/>>.

trestní zákon, ve znění účinném do 30. 6. 1990 byl považován za spravedlivý. Postupem času však došlo ke změně v právním přesvědčení, na trest smrti se začalo nahlížet, jako na institut nespravedlivý a byl z právní úpravy odstraněn. K takové změně právního přesvědčení však nedochází ze dne na den, ale právní přesvědčení se mění postupně a tím se mění i to, co všeobecně odpovídá pojmu spravedlnost.¹⁸⁶ Obecně je tedy možné souhlasit s tím, že za spravedlivé je možné považovat to, co právní řád nařizuje nebo umožňuje, ale nesmíme zapomenout na výjimku, kterou je skutečnost, že ne vždy je reakce zákonodárce na proměnu společenského přesvědčení dostatečně rychlá.¹⁸⁷

4.2.1 Právní nárok na rozvod manželství v mezích §755 odst. 1

Jak je vidět z toho, co bylo uvedeno v podkapitole, která se věnuje manželství, zákon žádné zvláštní podmínky pro vstup do manželství nestanoví. Tento svazek je tak přístupný každému až na několik skutečně opodstatněných výjimek. Z toho lze dovodit, že zákonodárce vůbec nepochybuje o tom, že by snad nějaký člověk nebyl schopen zvážit dostatečně okolnosti svého rozhodnutí vstoupit do manželství, tedy že by nebyl schopen takové rozhodnutí učinit odpovědně. Jestliže zákonodárce nepochybuje o schopnosti člověka odpovědně učinit rozhodnutí, že vstoupí do manželství, jak může popírat jeho schopnost odpovědně se rozhodnout, že další trvání jeho manželství již nemá smysl. Domnívám se, že takové znásilňování lidí nemá v dnešní společnosti místo. Dovolte mi, abych požádal vážené čtenáře, položme si ruku na srdce, kdo z nás by si nechal do tohoto rozhodnutí mluvit? Kam ustupuje vyzvedávání individuální svobody? Jak si můžeme nárokovat rozhodnutí o lásce, když mnohdy sami nevíme, co je láska, co je štěstí? Pochybuje snad někdo z vážených čtenářů o tvrzení, že manželství bez lásky nemá smysl? Novák uvádí, že manželství je třeba ve chvíli, kdy se láska vytratila, ale ne proto, aby trvalo, ale právě proto, aby zde bylo něco, co bude rozvedeno.¹⁸⁸ Často se v souvislosti s rozvodem hovoří o lehkomyšlném přístupu k manželství, možná by bylo lepší hovořit o lehkomyšlném přístupu k manželství v souvislosti s jeho uzavíráním? Ustanovení §755 odst. 1 OZ stanoví, že manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a

¹⁸⁶ HORÁČEK, Cyril. Proměny v právním přesvědčení. *Právník*, 1933, roč. 72, sešit. I., s. 1.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 2.

¹⁸⁸ NOVÁK, Tomáš. Manželské a rodinné mýty. *Rodinné listy*, 2013, roč. 2, č. 1. s. 30.

nelze očekávat jeho obnovení.¹⁸⁹ Jak bylo uvedeno výše, skutečnost, že právní nárok na rozvod není dán, vyplývá z použité formulace „manželství může být rozvedeno“.¹⁹⁰ Co se zde chrání? Když pro tento okamžik připustíme, že za určitých okolností je třeba rozvod nedovolit s ohledem na nezletilé dítě nebo s ohledem na jednoho z manželů, jak se uvádí v ustanovení §755 odst. 2 písm. a) a b), proč ale absentuje právní nárok na rozvod manželství v odstavci prvním za situace, kdy je dán kvalifikovaný rozvrat manželství a zároveň nejsou naplněny okolnosti vypočtené v odstavci druhém, které by rozvodu bránily? Jak bylo uvedeno na místech, kde se vykládá ustanovení §755, význam použitého slovesa „může“ by teoreticky mohl být i jiný, ale s ohledem na historické souvislosti je nutno souhlasit s Hrušákovou, že smyslem je právě vyjádřit absenci právního nároku na rozvod manželství. Toto však považuji za historickou reminiscenci, která by již neměla mít v současné právní úpravě místo. Zde nutno podotknout, že od účinnosti OZ absentuje právní nárok na rozvod manželství rovněž u rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství, což považuji za krok špatným směrem.¹⁹¹ Je-li přeci dán kvalifikovaný rozvrat manželství, není již naděje na smíření manželů.¹⁹² Existence kvalifikovaného rozvratu jde ruku v ruce s absencí lásky alespoň jednoho z manželů k druhému z nich. Jenže setrvání v manželství, kde vymizela láska, je život v manželství nešťastném. Takové manželství stává se většinou pro druhého manžela sérií nepřetržitých potup a duševních útrap.¹⁹³ Novák označuje za mýtus tvrzení, že by spolu lidé nemohli být jen kvůli dětem popř. majetku.¹⁹⁴ To ovšem považuji za samozřejmost, neboť je pouze na nich, z jakého důvodu ve vztahu (manželství) setrvávají, ale otázkou je, zda je v takovém případě na místě hovořit o šťastném životě. Rovnou za nesmysl označuje potom mýtus, že jen láska zajistí spokojené manželství.¹⁹⁵ Ale vždyť to ani nikdo nemůže rozporovat, láska je pro spokojený vztah nezbytným minimem a nemusí sama o sobě stačit ke spokojenému manželství, ale to je přeci jasné. V důvodové zprávě k ZOR se mimo jiné uvádí, že je třeba především zjistit, zda manželství má ještě pro **oba** manžele a **zvláště pro děti**

¹⁸⁹ OZ, §755(1).

¹⁹⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné...*, s. 120.

¹⁹¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 457.

¹⁹² Tamtéž, s. 450.

¹⁹³ VACEK, Václav. *Rozvod a rozluka: nová úprava...*, s. 6.

¹⁹⁴ NOVÁK, Tomáš. Manželské a rodinné mýty. *Rodinné listy*, 2013, roč. 2, č. 1. s. 30.

¹⁹⁵ Tamtéž.

význam.¹⁹⁶ Jestliže tedy manželé nezletilé děti nemají a není důvod ochrany jednoho z manželů, pak je třeba především zjistit, zda má manželství pro **oba** manžele význam. Jenže zde je velmi důležité slovo „oba“. Westphálová rozlišuje tři složky manželského vztahu a uvádí, že pokud by se jen v jedné složce, a to i u jednoho z manželů, vyskytl nesoulad, lze hovořit o tom, že manželství je rozvráceno. Rozlišuje citový vztah, spolužití manželů a vztah mezi manžely jako vztah právní.¹⁹⁷ Má-li manželství význam jen pro jednoho z manželů, pak se domnívám, že je nutno učinit závěr, že další trvání takového manželství již význam nemá pro žádného z nich. Pokud by tedy manželství odmítl soud z nějakého důvodu rozvést, je otázkou, zda to bude mít ten potřebný efekt. Z opice neuděláme člověka násilnou výchovou, ale můžeme jí pomoci uvědomit si, že by mohla být člověkem. Snad čtenář odpustí použitý pejorativní obrat, ale nemůžeme mlčet, když je to také **absence uvědomění**, která přibližuje nás právě opicím a vzdaluje nás od pravého člověčenství. Nemáme nic proti opicím, máme je dokonce rádi, ale lidské záležitosti diskutovali bychom raději s lidmi, s opicemi nedobrali bychom se valných výsledků. Použitá formulace v předmětném ustanovení nechává manžele v právní nejistotě i v situaci, kdy je manželství kvalifikovaně rozvráceno, a v podstatě můžeme říci, že manželům, za blíže nespecifikovaných podmínek, ukládá povinnost setrvat v manželství. Domnívám se však, že takovou neurčitost je třeba v dnešní společnosti odmítnout. Vždyť odstavec druhý dostatečně zabezpečuje zájmy, které je třeba chránit, a jen těžko si představíme jiný zájem, který by dostatečně odůvodňoval zamítnutí návrhu na rozvod manželství. Snad by tedy bylo vhodnější, kdyby ustanovení §755 mělo následující znění: „Je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení, bude manželství rozvedeno, jestliže tento zákon nestanoví něco jiného.“ O možné nadbytečnosti doplnění ustanovení oproti původnímu znění v ZOR, kdy bylo doplněno slovo „nenapravitelně“, bylo pojednáno výše.

¹⁹⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 94/1963 Sb., o rodině, ze dne 1. listopadu 1963, Rozvod, odst. 4.

¹⁹⁷ WESTPHALOVÁ, Lenka, SPÁČIL, Ondřej. Nová právní úprava osobních vztahů mezi manžely. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 6, s. 216.

4.2.2 Nezbytnost prokazování kvalifikovaného rozvratu

Jestliže v předchozí podkapitole jsme se zabývali právním nárokem na rozvod manželství za situace, kdy nejsou dány okolnosti vymezené v ustanovení §755 odst. 2, nyní se pokusíme ověřit, zda je skutečně nezbytné prokazovat kvalifikovaný rozvrat manželství. Ono hodně již vyplývá z toho, co bylo uvedeno výše, neboť celá tato záležitost má jen jednu hlavní podstatu. Ano, touto není nic jiného než právě láska. Nepopíráme, že vztah bez lásky snad může fungovat, snad může, ale to pravé lidské štěstí, o které všichni z nás, ať už vědomky nebo nevědomky, usilujeme, to jistě není. Mám za to, že takový vztah ztroskotá při první příležitosti alespoň jednoho z manželů na lepší a šťastnější život, neboť ten jest intencí lidského bytí. Naproti tomu vztah, kde láska přetrvávala, má značnou šanci různá pokušení překonat. Láska to je tolerance, odříkání, sebekontrola, tedy omezování sebe sama, to vše v mezích přirozené slušnosti.

Pokud se jedná o vztah právního nároku na rozvod manželství a kvalifikovaného rozvratu manželství, potom můžeme shrnout, že současný stav je takový, že je třeba prokázat kvalifikovaný rozvrat manželství a zároveň právní nárok na rozvod není dán. Alternativ k tomuto je několik. Nejmenším krokem kupředu by bylo zanechání požadavku kvalifikovaného rozvratu, a pokud by byl dán, zakotvit právní nárok na rozvod manželství. Druhou alternativou by byl stav, kdy by nebylo třeba prokazovat kvalifikovaný rozvrat, ale stačilo by e.g. prohlášení jednoho z manželů, že k druhému již nechová takovou lásku, aby s ním mohl v manželství setrvat a vyjádřil politování nad tím, že takový stav nastal, pokud by takové prohlášení bylo učiněno, byl by dán právní nárok na rozvod manželství.¹⁹⁸ Otázku, zda by si druhý manžel nezasluhoval vždy zachování stejné životní úrovně po rozvodu po určitou stanovenou dobu, pokud by druhý manžel neprokázal, že to na něm nelze spravedlivě požadovat, ponechme stranou. Třetí alternativou by byla právní úprava, která by nevyžadovala kvalifikovaný rozvrat, nebyla by stanovena ani jiná podmínka, a zároveň by absentoval právní nárok na rozvod manželství. Taková právní úprava by mohla znít následovně: „Soud může manželství rozvést.“ Takovou právní úpravu by bylo v dnešní společnosti nutno považovat za nepřipustnou libovůli.

¹⁹⁸ Pzn. Zřejmě není zcela podstatné, jestli by uvedené prohlášení mělo za následek nevyvratitelnou domněnku kvalifikovaného rozvratu, nebo jestli by byl pojem kvalifikovaného rozvratu z právní úpravy zcela odstraněn.

Abychom mohli pokračovat, je třeba každému jednotlivci přiznat právo se svobodně rozhodnout, ale také uznat jeho kompetenci učinit rozhodnutí, že nechce již v manželství dále setrvat. Vždyť on lehkomyšlný přístup k manželství není přeci ani tak dán rozvodem, ale tento nutno vidět spíše v mnohdy lehkomyšlném uzavření manželství. To však zákonodárce evidentně netrápí a nastupuje až ve chvíli, kdy je třeba napětí ve vztahu uvolnit a ne jen uměle zvyšovat právní nejistotou. No, ono jej to netrápí a do značné míry jej to ani trápit nemůže, neboť stejně jak to bylo uvedeno ohledně rozvodu manželství v případě soudu, ani soud, ani jiný orgán nepokládáme za kompetentní k rozhodnutí, který vztah má šanci na úspěch a který nikoliv, a to na tomto místě v době před uzavřením manželství. Snad by pomohlo, kdyby podmínkou bylo, aby snoubenci měli povinnost učinit navzájem prohlášení o vzájemné lásce, a to v přítomnosti matrikáře ve chvíli, kdy předkládají matričnímu úřadu tiskopis podle ustanovení § 32 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách jménu a příjmení. Prohlášení by mělo být učiněno vlastními slovy. Třeba by to přispělo k tomu, aby se snoubenci řádně zamysleli nad tím, zda skutečně chtějí uzavřít manželství, a to v době, kdy je možné celou věc odložit bez většího tlaku okolností.

„K tomu, aby byl člověk dobrým učitelem, soudcem, lékařem, připravuje se vzorně několik let svého života, ale aby byl dobrým, šťastným manželem, dobrým otcem rodiny, vychovatelem, k tomu neskýtá se člověku žádného poučení, to je ponecháno každému na vůli, úplně na jeho vůli.“¹⁹⁹ Otázkou je, zda našli bychom vůbec vhodného učitele.

Lehkomyšlný přístup k manželství je možné vidět také v tom, že manželé setrvávají v manželství nefunkčním, neboť manželství, kde vymizela z rodiny láska, kdy na denním pořádku jsou hádky a nadávky, nemůže působit na děti výchovně, ale takový stav působí na děti destruktivně a nemorálně.²⁰⁰ Svobodně člověk do manželství vstupuje, aniž jsou mu kladeny „jakékoliv“ podmínky a nutno mu tedy přiznat právo svobodně též takový svazek opustit. Tím není řečeno nic o odpovědnosti, to je otázka jiná.

Jestliže se chceme zabývat tím, zda je nezbytné prokazovat kvalifikovaný rozvrat manželství, je rovněž nutné si říci, jaký je smysl tohoto institutu. No, ono smyslem je především umožnit státu kontrolovat, zda lidé nekončí manželství

¹⁹⁹ ADAMÍK, Richard. Morálka Manželství. Praha: Volná myšlenka československá, 1923. s. 12-13.

²⁰⁰ VACEK, Václav. Rozvod a rozluka: nová úprava..., s. 6.

lehkomyšlně ve chvíli, kdy by byla ještě naděje, že by mohlo v budoucnu fungovat nebo ve chvíli, kdy zákonem vymezené okolnosti rozvod manželství nepřipouští. K tomu je nutno uvést, že statistiky ukazují, že většina rozvodových řízení je ukončena rozvodem, zbylé procento představují především případy, kdy došlo k usmíření manželů.²⁰¹ Šmíd uvádí, že v řízení o rozvod se jedná o zcela intimní záležitost obou manželů.²⁰² Takové znásilňování lidí celou věc jen nesmyslně zostřuje. Vždyť člověk mohl by se v životě obejít úplně bez manželství, kdyby nevěděl, nebo kdyby si nemyslel, že ví, co je to láska. Je-li tedy manželství uzavřeno, měl by být dovolen rozvod manželství i jednostrannou vůlí toho kterého manžela. Pro vyslovení rozvodu manželství je zde bez významu, jak bolestné to bude pro druhou stranu, nemá právo bránit druhému z manželů v jeho životním štěstí. Vždyť s rozvodem nesouhlasící manžel sám nemůže být v takovém manželství šťastný, když druhá strana takové štěstí vylučuje.²⁰³ Lehkomyslný přístup k manželství nemůžeme vidět v tom, že se ten či ta rozhodnou, že již nechtějí v manželství setrvat, důvody, pro které tak činí, to je jejich věc, lehkomyšlný přístup k manželství je v tom, že se mnohdy lidé zdráhají nést odpovědnost, že postrádají slušnost. Zde je možno zmínit slova anglického moralisty Sorleye: „Spravedlivý člověk dbá nejen zákonných práv, nýbrž také normálních očekávání.“^{204,205} U Antonína Randy se potom často setkáváme s pojmem přirozené slušnosti.²⁰⁶ Tak každý, kdo do manželství vstupuje, má být připraven dbát normálních očekávání, a to především přirozené slušnosti. To se však nemá projevit v násilném setrvávání v nefunkčním vztahu, ale především v připravenosti nést odpovědnost. Mohli bychom říci, že manželství je láska, rozvod je odpovědnost. Odpovědnost je minimum slušnosti. Nefunkčnost je dána již tím, že jeden z manželů v manželství setrvat dále nechce, důvody jsou jeho věc. Inspiraci nalezneme v jednom vydání časopisu Právník. Vždyť není nic jednoduššího pro po rozvodu prahnoucího manžela, než tak dlouho špatně se chovat a druhého manžela trápit, až manžel to již nebude schopen déle snášet

²⁰¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. Grounds for divorce and maintenance between former spouses [online]. ceflonline.net [cit. 1. listopadu 2014]. <<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Czech-Divorce.pdf>>.

²⁰² ŠMÍD, Ondřej a kol. *Rozvod...*, s. 194.

²⁰³ HORÁK, Antonín. Zákon rozlukový po roce praxe. Úvod. *Právník*, 1920, roč. 59, s. 276 – 280.

²⁰⁴ Zápis z 51. Schůze Národního shromáždění československého ze dne 20. 5. 1919 [online]. psp.cz [cit. 14. 10. 2014]. <<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/051schuz/s051003.htm>>.

²⁰⁵ Pzn. William Ritchie Sorley, 1855-1935, profesor etiky, více viz. na <http://www.giffordlectures.org/Author.asp?AuthorID=156>

²⁰⁶ KRČMÁŘ, Jan. Pojem práva a idea spravedlnosti. Jejich místo v díle Randově. *Právník*, 1934, roč. 73, sešit 18 – 19, s.567.

a k rozvodu ochotně svolí, nebo sám podá návrh na rozvod takového manželství. Každý tak může dosáhnout svého cíle.²⁰⁷ Jenže tohle ještě nemusí být zcela to nejhorší, neboť ono není dobré nechávat něco náhodě, ale je lepší si zaručenou existenci kvalifikovaného rozvratu manželství již dopředu pojistit. Ale tohle přeci není vůbec třeba, vždyť na vztah musí být dva a stejně jako víme, že potřebujeme dvě ano, měli bychom vědět, že stačí jedno ne. Pro někoho snad nic se nestalo, pro nás však velká věc byla udělána, když neužíváme již nadále pojmu žalovaná a žalobce, to je velká úleva pro mnoho manželek a snad i manželů, a to i zpětně, to je ta správná cesta, tudy musíme jít, chraňme se, ale buďme svobodní! Tak když ta či ten si v průběhu manželství najdou nového partnera, pak komu tím ublíží, když toto je v rozvodovém řízení probíráno, a to nejen za účasti osob, jejichž nejintimnější soukromí je zveřejňováno a osobnost i láska těch, kteří ji cítí, je válena v prachu.

4.2.3 Tzv. tvrdostní klauzule

V ustanovení § 755 odst. 2 písm. a) a b) zákon zakotvuje dva druhy okolností, při jejichž splnění nemůže být manželství rozvedeno navzdory skutečnosti, že je soužití manželů rozvráceno. Hrušáková uvádí, že se jedná o případy, kdy by povolení rozvodu bylo nepřiměřenou tvrdostí.²⁰⁸ Jestliže jsem se v předchozích dvou kapitolách zabýval otázkou právního nároku na rozvod manželství a otázkou nezbytnosti prokazování kvalifikovaného rozvratu, v této kapitole se pokusíme odpovědět na otázku, zda okolnosti vymezené v ustanovení §755 odst. 2 písm. a) a b) jsou skutečně okolnostmi, jež pokud jsou naplněny, opodstatňují nevyhovění návrhu na rozvod manželství.

²⁰⁷ HORÁK, Antonín. Zákon rozlukový po roce praxe. Úvod. *Právník*, 1920, roč. 59, s. 274.

²⁰⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 450.

4.2.3.1 Ochrana nezletilého dítěte podle §755 odst. 2 písm. a)

Jestliže nemám prazádných pochybností o tom, co bylo uvedeno výše, tedy o tom, že právní nárok na rozvod by měl být dán a zároveň by neměl být podmíněn nutností prokázat kvalifikovaný rozvrat manželství, potom pokud se jedná o ochranu vymezenou v §755 odst. 2 písm. a), je třeba k jakékoliv kritice přistupovat s tou největší opatrností, neboť pochybení mohlo by mít nemalé následky, a to v neprospěch osob, jež všichni milujeme a ze samé přirozenosti lidského bytí je máme potřebu chránit a ony takovou ochranu potřebují. Jak bylo uvedeno výše, jedná se v tomto případě o institut, který se aplikuje až ve chvíli, kdy je dán kvalifikovaný rozvrat manželství a soud by mohl manželství rozvést, kdyby nenastaly okolnosti vymezené právě v ustanovení §755 odst. 2 písm. a). Předpokladem tedy je, že se manželství nachází ve stádiu, kdy v manželství absentuje láska alespoň jednoho z manželů k tomu druhému. V manželství bez lásky s každodenními hádkami a nadávkami, nemůže působit na děti výchovně, ale naopak působí na děti zhoubně a nemorálně.^{209,210} V ustanovení §755 odst. 2 je však situace ještě poněkud odlišná, neboť ono nehovoří o rozporu rozvodu s jakýmkoliv zájmem nezletilého dítěte manželů, které nenabylo plné svéprávnosti, ale musí se jednat o zájem, který je dán zvláštními důvody.²¹¹ Hrušáková k tomu uvádí, že se jedná e.g. o dítě těžce zdravotně postižené, vyžadující péči obou rodičů, resp. zvýšené finanční náklady.²¹² Jinde se potom udává, že takovými zvláštními důvody jsou zejména invalidita dítěte, jeho fyzické nebo psychické postižení apod.²¹³ Zuklínová k tomu uvádí, že pravidelně jsou tyto zvláštní důvody vyvolány nemocí dítěte, která je takového charakteru, že vyžaduje přítomnost i ekonomické zajištění obou rodičů. Nejde ani tak o to, že si dítě přeje, aby se rodiče nerozváděli, a uvádí pro to dokonce nějaké

²⁰⁹ VACEK, Václav. *Rozvod a rozluka: nová úprava...*, s. 6.

²¹⁰ Tamtéž. Pzn. Mají-li rodiče dosti mravní síly, aby se obětovali pro blaho dětí, nenechají to dojít k rozvodu a vynaloží vše, aby spolužití bylo umožněno a rozpory zůstaly před dětmi, pokud možno, utajeny; pokud však té síly nemají, nebude to ku prospěchu dětí, když by se jim rozvod odpíral. Je-li dítě e.g. denně svědkem vášnivých svárů, bitek a hrubých nadávek mezi rodiči, je to stejně otrava pro jeho duši a neublíží se mu, když se rodiče rozejdou. Jestliže absentuje mezi manžely láska a alespoň jeden z nich touží manželství opustit, ani pro děti se rozvodem nic nezkaží.

²¹¹ OZ, § 755(2) písm. a)

²¹² HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné...*, s. 126.

²¹³ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 450.

důvody.²¹⁴ Jaký je význam tohoto ustanovení, když dítě je tak nuceno setrvat v nenapravitelně rozvráceném manželství? Znamená to však pro dítě změnu k lepšímu, když žádného z manželů nelze nutit, aby o dítě osobně pečoval, aby se mu věnoval tak, jak ztížená situace dítěte vyžaduje, aby jej miloval. Hrušáková k tomu uvádí, že ochrana dítěte je zabezpečena v podstatě majetkově, v rámci stejné životní úrovně manželů po dobu trvání jejich manželství či v souvislosti s bytovou situací manželů.²¹⁵ Jiný relevantní význam uvedené ustanovení opravdu nemá, ale uvedené lze přeci zabezpečit i jinak. Odpírání rozvodu manželství z takových důvodů považuji za popírání jeho smyslu. Vždyť tady se přeci vůbec nejedná o manželství, ale o vřelý cit náklonnosti a o finanční zabezpečení všeho, co si zaslouží být zabezpečeno. Jestliže ten vřelý cit náklonnosti chybí, potom jen ekonomická kompenzace má v takových situacích smysl. Tím nemá být v žádném případě popřena nezbytnost ochrany nezletilého dítěte v souvislosti s rozvodem manželství, ale dítě nelze chránit před rozvodem manželství, ochrana tak má být zabezpečena majetkově, a to nezávisle na rozvodu manželství.

4.2.3.2 Ochrana manžela podle § 755 odst. 2 písm. b)

Z toho co bylo uvedeno výše, dovodíme pomocí argumentu a maiori ad minus, že jestliže máme za to, že není na místě odepření rozvodu manželství v situaci, kdy nastanou okolnosti uvedené v ustanovení §755 odst. 2 písm. a), potom tím spíše máme za to, že není vhodné odepřít rozvod manželství z důvodu vymezeného v ustanovení § 755 odst. 2 písm. b). Jak uvádí Hrušáková, smyslem ochrany manžela aplikací ustanovení § 766 odst. 2 písm. b) je především finanční zabezpečení bránícího se a zpravidla i ekonomicky slabšího z manželů.²¹⁶ Násilné držení ve svazku manželském poškozuje nejen manžele samotné, ale je velkou tíhou rovněž pro budoucnost tak významného právního institutu, jakým je právě manželství, neboť jestli je státu nutno rezolutně a absolutně odepřít zasahování v nějaké oblasti, potom je to, domníváme se, právě rozhodování o tom, komu se rozvod manželství povolí a komu ne. Takové násilné setrvávání v manželství je nutno přirovnat k vězení. Tělo sice zůstává svobodné, ale duše je natahována na skřipec. Tím se však nikomu neprospěje.

²¹⁴ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 226.

²¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014. s. 450.

²¹⁶ Tamtéž, s. 452.

4.2.4 Krátce k mediaci

Mediace v civilních věcech je upravena zákonem č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů a definována jako postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody.²¹⁷ Rodinnou mediací se potom podle zákona o mediaci rozumí mediace, která se zaměřuje na řešení konfliktů vyplývajících z rodinných vztahů.²¹⁸ Podle ustanovení § 100 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád, je-li to účelné a vhodné, může předseda senátu účastníkům řízení nařídít první setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu tří hodin a přerušit řízení. Pokud se účastníci na výběru mediátora nedohodnou, vybere jej předseda senátu. První setkání nelze nařídít po dobu platnosti předběžného opatření ve věcech proti domácímu násilí. Je pouze na rozhodnutí soudu, zda manželům první setkání u mediátora nařídí, nebo je o takové možnosti třeba jen poučit a nechá rozhodnutí zcela na jejich vůli.²¹⁹ Jak uvádí Šmíd, pokud by mediace byla úspěšná a byly by splněny i další podmínky, mohlo by být manželství rozvedeno podle ustanovení § 757 OZ. Zcela souhlasíme s doktorem Šmídem, že spíše výjimečně bude výsledkem mediace obnovení manželského soužití a vzetí žaloby o rozvod manželství zpět.²²⁰ Šmíd uvádí, že pokud se jedná o nařízení mediace v rozvodovém řízení, mělo by být zcela závislé na vůli stran a proti vůli manželů či jednoho z nich by mediace nařizována být neměla.²²¹ V jiných věcech bychom s takovým postojem mohli souhlasit, ale pokud se jedná o rozvodové řízení, nejsme si jisti, že je lepším řešením ponechat zcela na vůli stran, zda se mediace zúčastní, či nikoliv. Jak jistě vyplynulo z toho, co bylo uvedeno v předcházejících kapitolách, nezastáváme názor, že by se mělo někomu něco nařizovat, ale naopak se domníváme, že otázka setrvání v manželství by měla být ponechána každému na jeho vůli, a to vše s jednou výhradou. Je jisté, že vztahy mezi rozvádějícími se manželi budou často takové, že mediace bude odmítána bezdůvodně, aby nebylo druhému

²¹⁷ ZMED, § 2 písm. a).

²¹⁸ ZMED, § 2 písm. b).

²¹⁹ OSŘ, § 100(2).

²²⁰ ŠMÍD, Ondřej a kol. *Rozvod...*, s. 206.

²²¹ Tamtéž, s. 207.

manželů po vůli nebo z jiného absurdního důvodu. Nejčastější komplikací v rodinné mediaci je neochota účastnit se mediace.²²² Na tomto místě se domníváme, že stát zasáhnout může a zásah nebude nepřiměřený, jestliže nemá vést manžele a priori k obnovení manželského soužití, ale mediace má mít za cíl zajistit slušný rozvod a pokud možno také slušný vztah rozvedených manželů, především v případě, jsou-li přítomny děti. Má se o to alespoň pokusit. Značný význam tedy přikládáme mediaci v případě, kdy by jejím jediným cílem byla snaha o hladký průběh rozvodového řízení a o kladné vztahy mezi bývalými manžely v době po rozvodu manželství. Lepší výsledky se neodmítají. Hodnota takové mediace by byla nesmírná právě v případě, kdy by se jednalo o manželství s nezletilými dětmi. Za zmínku stojí rovněž odměna mediátora. Podle ustanovení § 10 ZMED, není-li ve smlouvě o provedení mediace dohodnuto jinak, hradí strany odměnu mediátora a náhradu jeho sjednaných hotových výdajů rovným dílem. Nařídí-li soud účastníkům řízení první setkání s mediátorem a nedohodnou-li se účastníci řízení s mediátorem jinak, náleží mediátorovi odměna stanovená prováděcím právním předpisem. Tuto odměnu hradí strany konfliktu rovným dílem.²²³ Odměna mediátora patří mezi náklady řízení a v konečném výsledku tak může náklady mediace uhradit i jen jeden z účastníků řízení²²⁴, neboť podle ustanovení § 23 ZZŘ nemá sice ve statkových věcech manželských žádný z účastníků právo na náhradu nákladů řízení podle výsledku řízení, náhradu nákladů řízení však lze přiznat, odůvodňují-li to okolnosti případu.²²⁵ Byl-li účastník řízení osvobozen od soudních poplatků podle ustanovení § 138 OSŘ a bylo-li nařízeno první setkání s mediátorem podle ustanovení § 100 odst. 2 nebo 114c odst. 3 písm. d), platí odměna za účastníka osvobozeného od soudních poplatků stát.²²⁶

K uvedenému nutno učinit ještě dvě poznámky, a to jednak ohledně hrazení nákladů mediace a dále ohledně osoby mediátora. Pokud se jedná o náhradu nákladů mediace, máme za to, že nikdo by neměl být proti své vůli nucen navyšovat náklady rozvodového řízení, což je v souladu s tím, co bylo uvedeno výše ohledně nařízené mediace. Jelikož se však domnívám, že mediace by mohla být pro hladký průběh rozvodového řízení a rovněž pro vztahy bývalých manželů v době po rozvodu značně významná, a to především tehdy, jednalo-li by se po manželství s nezletilými dětmi,

²²² KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodinná mediace. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 6, s. 39.

²²³ ZMED, § 10.

²²⁴ OSŘ, §137 (1).

²²⁵ ZZŘ, § 23.

²²⁶ OSŘ, § 140 (3).

stálo by zřejmě za úvahu, zda by náklady na mediaci nemohly být neseny jinak. Uvažovat bychom mohli e.g. o zřízení rozvodového fondu. Peníze hledaly by se obtížně v případě, kdy si neuvědomíme důležitost méně konfliktního průběhu rozvodového řízení a důležitost snahy zlepšit vztahy bývalých manželů v době po rozvodu, avšak uvědomíme-li si tuto důležitost, finanční prostředky se jistě najdou. K osobě mediátora je nutno uvést, že podle ustanovení §2 písm. c) ZMED, se mediátorem rozumí fyzická osoba, která je zapsaná v seznamu mediátorů.²²⁷ Seznam je vymezen v ustanovení §15 ZMED. Do seznamu lze zapsat fyzickou osobu, která je způsobilá k právním úkonům, je bezúhonná, získala vysokoškolské vzdělání v magisterském nebo v navazujícím magisterském studijním programu v České republice (uznání je možné), nebyla v posledních pěti letech před podáním žádosti vyškrtuta ze seznamu postupem podle § 22 odst. 4 a složila zkoušku mediátora, nebo jí byla uznána kvalifikace podle jiného právního předpisu.²²⁸ Podrobnosti ke zkoušce mediátora nalezneme v prováděcí vyhlášce k zákonu o mediaci. Touto vyhláškou je vyhláška ze dne 13. srpna 2012 č. 277/2012 Sb., o zkouškách a odměně mediátora. V ustanovení §2 této vyhlášky se stanoví, že zkouška z rodinné mediace se skládá pouze z ústní části a při zkoušce se zjišťují znalosti z oblasti mediace a dalších způsobů mimosoudních řešení sporů, včetně příslušné právní úpravy, dále se zjišťují znalosti z oblasti mediačních technik, základních lidských práv a svobod, občanského, obchodního a pracovního práva, rodinného práva, práva na ochranu spotřebitele, občanského práva procesního a v neposlední řadě také základní znalosti z oblasti psychologie a sociologie.²²⁹ Při zkoušce z rodinné mediace se prověřují zejména mediační schopnosti a dovednosti pro řešení konfliktů vyplývajících z rodinných vztahů, dále znalosti rodinného práva, úpravy majetkových práv, znalosti z oblasti práv a psychologie dítěte, domácího násilí, mezigeneračních vztahů a komunikace. Součástí zkoušky z rodinné mediace je prezentace mediačních dovedností formou simulovaného mediačního jednání zaměřeného na vztahy vyplývající z rodinných konfliktů.²³⁰ Zkušební komise pro ústní zkoušku je tříčlenná a její členy vybere ministerstvo z řad zkušebních komisařů jmenovaných ministrem spravedlnosti. Zkušební komisař musí mít ukončené vysokoškolské vzdělání v magisterském studijním programu.²³¹ K tomuto bych rád

²²⁷ ZMED, § 2 písm. c)

²²⁸ ZMED, § 16.

²²⁹ Vyhláška ze dne 13. srpna 2012 č. 277/2012 Sb., o zkouškách a odměně mediátora, § 2.

²³⁰ Tamtéž, § 8.

²³¹ Tamtéž, § 9.

poznámenal, že je nezbytné, aby zkouška dosahovala takové náročnosti, aby bezpečně zaručovala nezpochybnitelnou kvalitu osoby mediátora, neboť tato je nezbytná pro úspěšnou mediaci, a to obzvláště ve vztazích rodinných, kdy situace bývají nesmírně složité a vztahy často jakékoliv dohodě jen málo nakloněny. Rozvodové spory patří k nejvíce citově a emočně náročným sporům.²³² Zde opět vyvstává otázka finančního ohodnocení mediátorů, jež považují za nedostatečné, a to vzhledem k požadavku vysoké kvality na osobnost mediátora, kdy vzdělání ve stěžejních a souvisejících oblastech musí být vysoké a osobnost takového člověka zcela bez poskvrny.²³³

²³² BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. s.99.

²³³ Více k mediaci viz. ŠMÍD, Ondřej a kol. *Rozvod...*, s. 199 an.

5 Závěr

„Bude-li nutno, aby mezi mužem a ženou, mezi rodiči a dětmi, rozhodlo spornou věc právo, je to již neštěstí, ne-li úplné ztroskotání.“²³⁴

Požádáme-li o recept na šťastné manželství, většinou nám jej každý ochotně poskytne, dotážeme-li se však, zda by nám jeho původce mohl podle takového receptu uvařit, nikdy to nedokáže, neboť jen manželé sami můžou takového cíle dosáhnout. Nutno konstatovat, že není pro nás v životě nic významnějšího než harmonický vztah dvou osob, o to více si jej ceníme, jsou-li přítomny děti. Snad není v životě většího štěstí, kterého by mohlo být dosaženo. Jak krásné a příjemné je potom stvrdit takový vztah manželstvím, kdy veřejně, za přítomnosti osob, jež nám jsou nejbližší, vyjádříme si navzájem své vřelé city náklonnosti. Takový význam je v naší společnosti přikládán institutu manželství, že většina po něm touží. Touha je způsobena převážně hluboce zakořeněnou tradicí manželství, jako posunutí vztahu na nejvyšší možnou úroveň, na které chceme vztah udržet do konce života.

Cílem této práce není zpochybnit výjimečnost institutu manželství, cílem není ani zpochybnit kvalitu účinné právní úpravy, cílem je odpovědět na otázku, zda se nepřibližujeme ke změně právního přesvědčení a nenastal-li tedy čas začít uvažovat o změně právní úpravy, není-li čas zahájit diskusi. Jsme si vědomi toho, že jakékoliv zásahy v oblasti práva rodinného musí být činěny s největší opatrností, ale je-li čas je učinit, mají být učiněny. Pokud se jedná o naše území, příliš podpory pro naši věc nalezeno nebylo, v zahraničí je situace o něco málo lepší. To však zřejmě není úplně to nejdůležitější. Důležité je jediné, a to otázka, zda může tento text být ku prospěchu věci. S veškerou možnou skromností a pokorou nám dovoluňte konstatovat, že jsme hluboce přesvědčeni o tom, že jisté pochybnosti o aktuálnosti účinné právní úpravy jsou namístě. Jsme přesvědčeni o tom, že účinná právní úprava rozvodu manželství se zjišťováním příčin rozvratu již do určité míry nevyhovuje a je třeba začít uvažovat o možných změnách *de lege ferenda*.

²³⁴ SVOBODA, Emil. *Rodinné právo československé*, Praha: Vesmír, 1935. s. 7.

Jak vyplývá z kapitoly čtvrté, domníváme se, že by měl být dán právní nárok na rozvod manželství a zároveň by nemělo být vyžadováno prokázání kvalifikovaného rozvratu jako podmínka, aby manželství mohlo být rozvedeno. Ochranu slabší strany, jež může být jediným skutečně důvodným opodstatněním účinné právní úpravy, je třeba zajistit v souvislosti s rozvodem, a to pouze finanční kompenzací ze strany povinného subjektu. V některých případech samozřejmě uvedené platí pro případ, že dohoda není možná. Bylo by tak možné uvažovat i o dohodě o určité formě osobního plnění. Rozvod by měl slabší straně zajistit jednodušší „nový“ začátek po ukončení vztahu, jež byl manželstvím chráněn, aby následky byly méně tíživé a tedy lépe překonatelné. Rozvod by měl být procesem, který zmírní napětí ve vztahu a pomůže manželům, aby snadněji překonaly, co začínalo se láskou a končit se má alespoň slušností.

Zda cíle bylo v této práci dosaženo, nepřísluší nám posuzovat, snad bylo, věříme tomu.

Shrnutí

Tato diplomová práce pojednává o právní úpravě rozvodu manželství v České republice a soustředí se na rozvod se zjišťováním příčin rozvratu soužití manželů. Výklad obsahuje vývoj právní úpravy rozvodu na území České republiky od vzniku samostatného Československého státu v roce 1918 až do nabytí účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. V následujících kapitolách je rozebrána právní úprava rozvodu manželství se zjišťováním příčin rozvratu tak, jak je upravena v ustanovení §755 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, jež nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2014. Podle účinné právní úpravy rozvodu manželství, jak je vymezena v ustanovení §755 občanského zákoníku, může být manželství rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení. Jak vyplývá z uvedeného znění, podmínkou pro rozvod manželství podle ustanovení §755 občanského zákoníku je existence kvalifikovaného rozvratu manželského soužití. Avšak i tehdy, když je u soudu prokázán kvalifikovaný rozvrat manželského soužití, nemusí soud manželství rozvést, neboť právní nárok na rozvod není dán, což vyplývá z použitého slovesa „může“. Autor se tak v této práci zabývá především správností právní úpravy, kde právní nárok na rozvod není dán ani za situace, kdy by byl prokázán kvalifikovaný rozvrat a dále tím, zda je vůbec nutné, aby byl kvalifikovaný rozvrat manželského soužití prokazován ve chvíli, kdy alespoň jeden z manželů nechce již v manželství setrvat. Podle ustanovení § 755 odst. 2 nemůže být manželství rozvedeno i přesto, že je soužití manželů rozvráceno, pokud jsou naplněny zákonem stanovené podmínky, které mají zabezpečovat ochranu nezletilého dítěte manželů nebo druhého z manželů. I v tomto případě vznáší autor jisté pochybnosti o správnosti takové právní úpravy. Jedna podkapitola je věnována rovněž rodinné mediaci, jež je v českém právním řádu upravena zákonem č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů.

V závěru této práce se autor domnívá, že by měl být dán právní nárok na rozvod manželství a zároveň by nemělo být vyžadováno prokázání kvalifikovaného rozvratu jako podmínka, aby manželství mohlo být rozvedeno.

Summary

This Master's thesis deals with the divorce legislation in the Czech Republic and focuses on divorce with the identification of causes of marriage breakdown. The text includes the development of legal regulations in the Czech Republic since the creation of independent Czechoslovakia in 1918 until the Act No. 89/2012 Coll., the Civil Code, came into force. The following chapters analyze the divorce legislation with the identification of causes of marriage breakdown as it is regulated in Section 755 of the Act No. 89/2012 Coll., the Civil Code, which came into effect on 1 January 2014. Under the effective divorce legislation, as defined in Section 755 of the Civil Code, spouses can be divorced if the cohabitation of spouses is fundamentally, permanently and irretrievably broken and its restoration cannot be expected. As the aforementioned provision provides, a condition for divorce under Section 755 of the Civil Code is the existence of a qualified breakdown of marital cohabitation. But even in cases when a qualified breakdown of marital cohabitation is proven in court, the court may not divorce spouses because, as the verb "may" suggests, there is no legal right to divorce. Therefore, the thesis deals mainly with the accuracy of the legislation with no legal right to divorce even if there is evidence of a qualified breakdown and then with the question whether it is even necessary to produce evidence of a qualified marriage breakdown when at least one of the spouses does not want to stay in the marriage any longer. Under Section 755, paragraph 2, spouses cannot be divorced even though marital cohabitation was disrupted, if the conditions stipulated by law to ensure the protection of a minor child of spouses or of the other spouse are met. In this case, the author also expresses doubts about the accuracy of this legislation. One subchapter is also devoted to family mediation, which is regulated in the Czech legal system by the Act No. 202/2012 Coll., on mediation and amending certain acts.

In conclusion, the author argues that there should be legal right to divorce and at the same time, the production of evidence of a qualified breakdown should not be required as a condition for marriage dissolution.

Seznam klíčových slov

důvodné očekávání

kvalifikovaný rozvrat

láska

lidská důstojnost

manželství

mediace

odpovědnost

právní nárok na rozvod

rozvod

slušnost

štěstí

List of Keywords

reasonable expectations

qualified breakdown

love

human dignity

marriage

mediation

responsibility

legal right to divorce

divorce

decency

happiness

Seznam použité literatury

Monografie, učebnice, komentáře a slovníky

- ADAMÍK, Richard. *Morálka Manželství*. Praha: Volná myšlenka československá, 1923. 46 s.
- BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. 124 s.
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. 595 s.
- HAVRÁNEK, Bohuslav a kol. *Slovník spisovného jazyka českého I*. Praha: Academia, 1989. 555 s.
- HAVRÁNEK, Bohuslav a kol. *Slovník spisovného jazyka českého II*. Praha: Academia, 1989. 594 s.
- HAVRÁNEK, Bohuslav a kol. *Slovník spisovného jazyka českého V*. Praha: Academia, 1989. 654 s.
- HAVRÁNEK, Bohuslav a kol. *Slovník spisovného jazyka českého VI*. Praha: Academia, 1989. 425 s.
- HENDRYCH, Dušan a kol. *Právnícký slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1481 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 558 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. 1349 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Doplněk, 2006. 398 s.
- KLABOUC, Jiří. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962. 281 s.
- KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 1441 s.
- KUBU, Lubomír, HUNGR, Pavel, OSINA, Petr. *Teorie práva*. Praha: Linde, 2007. 335 s.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1 – 654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. 2380 s.
- MADAR, Zdeněk a kol. *Slovník českého práva. I. díl*. 2. vydání. Praha: Linde, 1999. 923 s.
- MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník (§1-117). Velký komentář*. Praha: Leges, 2013. 649 s.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Díl 16. Praha: Paseka / Argo, 1999. 1026 s.

PETRUŠEK, Miloslav a kol. *Velký sociologický slovník.* Svazek I. (A-O). Praha: Karolinum, 1996. 747 s.

RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva, Instituty rodinného práva.* Praha: C. H. Beck, 1999. 227 s.

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Vladimír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.* Reprint původního vydání. Praha: CODEX Bohemia, 1998. 1192 s.

SVOBODA, Emil. *Rodinné právo československé.* 2. vydání. Praha: Československý kompas, 1946. 134 s.

SVOBODA, Emil. *Rodinné právo československé.* Praha: Vesmír, 1935. 140s.

ŠMÍD, Ondřej a kol. *Rozvod manželství.* Praha: Leges, 2013. 336 s.

ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. 731 s.

VACEK, Václav. *Rozvod a rozluka: nová úprava manželského práva v Československé republice.* Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1920. 31 s.

VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo. Historie, současnost, perspektivy.* 2. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. 283s.

VESELÝ, F. X. *Všeobecný slovník právní. Díl druhý.* SPÁČIL, Jiří, (ed.). Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 827 s.

Důvodová zpráva k zákonu č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ze dne 1. ledna 1963

Důvodová zpráva k zákonu č. 94/1963 Sb., o rodině, ze dne 1. listopadu 1963

Důvodová zpráva k zákonu č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ze dne 2. února 1998

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ze dne 3. února 2012

Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ze dne 27. února 2013

Články z časopisů

HORÁČEK, Cyril. Proměny v právním přesvědčení. *Právník*, 1933, roč. 72, sešit. I., s. 1 – 5.

HORÁK, Antonín. Zákon rozlukový po roce praxe. Úvod. *Právník*, 1920, roč. 59, sešit VIII., s. 273 – 286.

- HORÁK, Antonín. Zákon rozlukový po roce praxe. *Právník*, 1920, roč. 59, sešit X., s. 353 – 372.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. Rozvod manželství. *Rodinné právo*, 1999, č. 1, s.5.
- KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodinná mediace. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 6, s. 39.
- KRÁLÍK, Michal. Zamyšlení nad některými novelizovanými ustanoveními zákona o rodině z pohledu soudní praxe. *Právní rozhledy*, 1998, č. 7, s. 352.
- KRČMÁŘ, Jan. Pojem práva a idea spravedlnosti. Jejich místo v díle Randově. *Právník*, 1934, roč. 73, sešit 18 – 19, s.565 – 570.
- NOVÁK, Tomáš. Manželské a rodinné mýty. *Rodinné listy*, 2013, roč. 2, č. 1. s. 28-30.
- NYKODÝM, Jiří. Novela zákona o rodině zákonem č. 91/1998 Sb. *Bulletin advokacie*, 1998, č. 8, s. 12.
- PETRŽELKA, Karel. O rozvodu manželství. *Právník*, 1950, roč. 89, s. 12 – 21.
- RAIS, Ota. Rozvést či nerozvést? *Právník*, 1965, roč. 105, č. 6, s. 648 – 654.
- SVOBODA, Karel. Zamyšlení nad povahou řízení o rozvod manželství. *Jurisprudence*, 2011, roč. 21, č. 2, s. 27.
- TELEC, Ivo. Subjektivní práva rodinná. *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 3, s. 77 – 84.
- WESTPHALOVÁ, Lenka, SPÁČIL, Ondřej. Nová právní úprava osobních vztahů mezi manžely. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 6, s. 216 – 222.

Internetové zdroje

Zápis z 51. Schůze Národního shromáždění československého ze dne 20. 5. 1919

[online]. psp.cz [cit. 14. 10. 2014]. Dostupné na

<<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/051schuz/s051009.htm>>.

Louis De Boissy, citát [online]. citaty.net [cit. 2. 11. 2014]. Dostupné na

<<http://citaty.net/autori/louis-de-boissy/>>.

HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Grounds for divorce and maintenance between former spouses*

[online]. ceflonline.net [cit. 1. listopadu 2014]. Dostupné na <<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Czech-Divorce.pdf>>.

Zápis z 51. Schůze Národního shromáždění československého ze dne 20. 5. 1919

[online]. psp.cz [cit. 14. 10. 2014]. Dostupné na

<<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/051schuz/s051003.htm>>.

The Gifford Lectures. *William Ritchie Sorley* [online]. giffordlectures.org [cit. 1.

listopadu 2014]. Dostupné na <<http://www.giffordlectures.org/lecturers/william-ritchie-sorley>>.

Právní předpisy

zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého

zákon č. 320/1919 Sb., kterým se mění ustanovení manželského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství, ve znění účinném ke dni 13. června 1919

zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění účinném ke dni 1. ledna 1950

zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění účinném ke dni 1. ledna 1956

zákon č. 266/1949 Sb., o zatímních změnách v některých občanských věcech právních, jež nabyly účinnosti 1. ledna 1950

zákonné opatření č. 61/1955 Sb., o změně předpisů o rozvodu, jež nabylo účinnosti dne 1. ledna 1956

zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění účinném ke dni 1. ledna 1964

zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění účinném ke dni 1. srpna 1998

zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění účinném do 31. července 1998

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném do 30. června 1973

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů, jež nabyly účinnosti dne 1. srpna 1998

zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů

vyhláška č. 277/2012 Sb. o zkouškách a odměně mediátora

zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ze dne 16. prosince 1992, jež nabyly účinnosti dne 1. ledna 1993

ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky, ze dne 9. ledna 1991, jež nabyly účinnosti dne 8. února 1991

Judikatura

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. prosince 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04, bod 4

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 29. února 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07, bod 41, 43,
44

Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 11. prosince 1952, sp. zn.
6 OK 185/52

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. května 1966, sp. zn. Pls 4/66

